

СЛОВАРИК

Пояснення чужих та не дуже
зрозумілих слів.

Склав В. Доманицький.

Накладом Рускої Книгарні
848-850 Main St. Winnipeg, Man.

Найновіший і найпрактичніший

РУСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ ЛИСТІВНИК

або підручник до писання листів в обох язиках — руським і англійським — в справах промислових, торговельних і т. п.

З залученням взірців різних урядових писем, приписів поштових правил етикет (товариських приписів) щоденного життя, контрактів, оголошень, векسلів (потів), правних приписів що до видавання векسلів, приповідок і діалектів гарчія) руських англійських і т. п.

Отсей підручник є призначений особливо до ужитку Українців в Канаді і Сполучених Державах Північної Америки, застосований до потреб і умовин їх життя. Того рода листівник є конечно потрібний для Українців в кореспонденції (писання листів в Англією і на відворот). Уложив М. Б. Ясенівський, 288 сторін. Ціна одного примірника 75 ц.

В оправі коштує \$1.00

ПОРАДНИК ДЛЯ ЗАЛЮБЛЕНИХ

або як писати любовні листи і поученє як поводитись в часі кохання, в додатком любовних віршів, промов, та желань на шлюб. Ціна 35 ц.

ЛЮБОВНІ КАРТКИ в красних українськими любовними віршами, 12 штук 50 ц., 25 штук \$1.00.

ПРОМОВИ І ДЕКЛЯМАЦІЇ на хрестинах, заручинах і весілю. Ціна одного примірника 10 ц.

Буквар для українських шкіл 25

Читанка для публичних шкіл, ч. II. 39

Методична граматики української мови 40

Історія біблійна, в образках 50

Пишіть по каталогі книжок на адресу:

Ruska Knyharnia

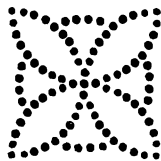
848-850 Main Street

Winnipeg, Canada

СЛОВАРИКЪ

Пояснення чужих та не дуже
зрозумілих слів.

Склав В. Доманицький.

Накладом Рускої Книгарні
848-850 Main St. Winnipeg, Man.

До читачів!

Складений нами отсей словарик чужих та не дуже зрозумілих слів, що найчастіш стрічають ся по книжках, газетах та журналах — перша проба в українському письменстві. Безперечно, в ньому чимало буде помилок, де чого бракувати-ме, де що може й зайве покажеть ся або складене не так, як би то годило ся, — звичайно, як в кожному новому ділі. З часом та згодом будуть, певно, кращі праці за нашу. Але такі праці, як отся наша, тоді тільки будуть добрі, коли до того докладе рук само громадянство, коли читач не тільки читати-ме та нарікати-ме, що й те і друге не так та не гаразд, а й уваги свої про те, що не гаразд, подавати ме в газеті якій або журналі і т. п. Кожна, навіть найдрібніша, увага чи порада стане в великій пригоді для другого, більшого, повнішого та кращого видання.

В. Доманіцький.

А.

Аббат—настоятель в католицькому монастирі.

Абонемент—право користуватися чим небудь та самè користування чимсь за гроші,—напр.: абонемент на газету, книжку—коли хтось передплатив газету або записався в бібліотеку (див. це слово), щоб користуватися книжками.

Аборігени—тубольці,—люде, що живуть споконвік в якому краї.

Абсолютизм—самодержавство, необмежена монархична власть; такий лад державний, коли голова держави, монарх (царь, король, князь) порядкує всіми справами в царстві, як сам хоче, не зважаючи на народні бажання та домагання.

Абсолютний—безумовний, безперечний, чистий, необмежений, незалежний ні від чого, самодержавний.

Абстрактний—не такий, що його можна побачити, а такий, що його можна тільки уявити собі, думкою здумати, напр.: *душа, добрість, кохання*—це все речі абстрактні.

Абсурд—нісенітниця, дурниця.

Авангард—передній відділ війська, армії, що обороняє військо спереду; прикладається до всякого великого гурту людей, наприклад: *робітники та свідома інтелігенція ідуть в авангарді визвольного руху*.

Аванс—гроші, що дається за щось наперед.

Авантура або **авантюра**—1) якась приключка, найбільше з коханням; 2) якась справа непевна, та ще й негожа, за-для слави, багатства.

- Авантурник** або **авантюрист**—1) охочий до приключок, до надзвичайних випадків; 2) пройдисвіт, дурисвіт.
- Аварія**—коли поспеється судно або груз на ньому та станеться од того шкода.
- Август**—так давно колись іменували римських імператорів; звідти постало *августійший* (найсвятійший, найвищий), що прикладається тепер до імператорів та імператориць.
- Авдієнція**—вітання, приймання в себе когось. *Авдієнцію давати комусь* — вітати в себе, приймати, допускати до себе когось; так говоритья тільки про державців (царів, королів) або про інших правителів краю чи держави.
- Авдиторія**—світлиця, де слухачам викладають про що небудь; так звуть і всіх слухачів, що прийшли послухати читання або промови якоїсь.
- Авкціон** — торгн, продаж якого-небудь добра прилюдно з присуду судового, тому, хто більш дасть. Коли після третього стуку молотком ніхто не накидає більше, то річ достається тому, хто найбільше за неї згодився дати.
- Автентичний**—справжній, достоту той.
- Автобіографія**—таке писання, де хтось сам описує своє життя.
- Автограф**—рукопис, написаний власною рукою автора (див. це слово); власноручне писання славетних людей.
- Авто-да-фє**—смертна кара вогнем. У старовину по католицьких, а подекуди й по інших краях, так карали людей за віру; хто не так вірив, як веліли попи, того прилюдно, серед майдану, живцем палили на стосі дров. Ця кара прокидалась подекуди ще й у 18-му віці. Роблено й роблять і досі авто-да-фє й за для книжок: як урядові (правительству) не подобаються які книги, то він їх палить.
- Автократ**—самодержець.
- Автократія**—самодержавство.

Автомат—1) зроблена постать людська або якої тварини з машиною в середині такою, що лялька та ворухиться так, як жива; 2) людина, що ходить, робить, як машина,—без думки, без тямки.

Автоматичний—говориться про річ яку, що сама собою ворухиться через те, що в середині в ній єсть машина (див. *автомат*).

Автомобіль—екіпаж, що біжить без коней; колеса в йому крутить машина, яку жене бензином, електрикою (див. це слово) або парю.

Автономія—самоуправа; такий лад, коли окрема країна яка,—напр. Україна, Польща, Литва, Фінляндія, видає самостійно закони для себе; 2) самоуправа в інституціях (у вищих напр. школах), в станах (напр. селянському, міщанському стані), в громадах (напр. волосні та сільські сходи). *Автономія* (напр. України або Польщі) зовсім не означає, що країни ці одділяються од Росії, а тільки, що вони матимуть право, по своїй уподобі, сами собі лад давати.

Автор—той, що написав або пише що небудь—якнись твір письменства чи музики (складає, напр. пісню, або що), чи инше щось (напр. художник—автор картини, малюнку).

Авторитет—коли хто перемагає инших людей чим небудь: розумом, багатством, властью або-що.

Агент—уповажненний од якої небудь людини, або якого підприємства чи правительства, напр.: прикажчик, поліціант, шпиг, страховий агент.

Агітатор—той, що намовляє инших людей робити так, як йому здається найкраще; зрозумілою, простою мовою він говорить, чого усі повинні домагатися та якими способами.

Агітація—коли намовляють людей чи на добре (напр. агітація соціалістів), чи на погане (агітація чорносотенців на погроми).

Агітувати—намовляти, нахилити людину на щось добре або лихе.

Аграрії—партія (гурт людей), що обороняє права великих земельних власників, панів та дідичів. Ця партія дбає тільки про себе і ворожо ставиться то того, чого бажає робочий люд.

Аграрне питання—питання про те: 1) хто повинен мати землю; чи тільки ті, що обробляють її своїми руками, чи також і великі власники земельні, що живуть з праці наймитів; 2) як орудувати землею: чи подворно, чи громадою („общинами“), поділивши її так, щоб усі однаково рівно мали.

Аграрний—польовий, земельний,—такий, що належить до земельної власності та зачіпає земельних людей.

Агроном—людина, що здобула сільсько-господарську освіту; вчений хазяїн.

Агрономія—наука про те, як краще обробляти землю, щоб мати більше доходу з неї та щоб не виснажувати її до того, що перестане вона родити.

Адвокат—юриста,—людина, що вчився судового права в вищій школі; на суді виступає оборонцем обвинуваченого; присяжний повірений.

Адміністративний—1) урядовий; 2) такий, що належить до управи. Кінчити яку справу адміністративно—значить, кінчити її без суда, з наказу самої адміністрації (начальства), напр.: адміністративне за-слання людей,—коли без суду губернатор або жандари арештовують та засилають людей.

Адміністрація—ті люде, що правлять державою,—почавши з міністра та кінчаючи городовім або поліційним урядником. В тих краях, де закони видають народні виборні, вони сами доглядають, щоб закони твердо виконувано; а там, де закони видає уряд (правительство), адміністрація має велику силу, і те, що видасть кілька урядовців—стає немов би законом.

Адмирал—найвищий генерал в морському відомстві.

Адреса—1) коли прописано на листах, паперах та посылках, куди й кому лист, чи часопис (газета), чи що инше засилається; 2) привіт, вітання на папері особі якій, власті чи інституції (див. це слово); 3) відповідь парламента (див. це слово) на тронну промову; 4) коли громади, збори, стани (сословія) на письмі виявляють свої думки з приводу громадських та инших справ та подають їх державцєви, парламентови, особі якій та инше.

Адресувати — виставити на листі прізвище і місце, де живе той, кому засилається лист.

Ад'ютант—офіцер на послугах у військового генерала; офіцер, що порядкує діловодством у військовій якійсь часті.

Аер—повітря, воздух, напр.: зникла птучка у аері.

Аероліти—каміння, що одривається од якоїсь небесної планети та падає часом на землю, як огненна зоря (люде кажуть, що то огнений змії летить).

Аеростат—придумали люде такий пристрій: з міцної шовкової тканини роблять немов великий мішок, надувають його легеньким газом (див. це слово), чіпляють до того мішка легенький кошик на одного-двох чоловіка і таким чином підіймаються в гору та літають.

Азот — прозорий, ніякий на смак та на цвіт та такий, що ніяк не пахне, газ (див. це слово); його дуже багато у повітрі (вдзусі).

Академія—1) такі єсть найвищі школи (напр.: гірнича академія, лісова, художеств, духовна; 2) наукові товариства, що пеклюються про розвиток науки.

Акварель—малювання водяними прозорими фарбами.

Акліматізація—коли животина або рослина освоюється, звикає до чужого їй климату (див. це слово).

Аккомпанімент—супровід; напр.: хтось співає з аккомпаніментом на бандурі—се б то: співає, пригравуючи на бандурі.

Анкорд—коли скільки голосів (не менше, як три),—чи то людських, чи на інструменті якому—бренять згідно, гарно, до-ладу.

Анкуратний—точний, старанний, пильний.

Ансіома—така правда, що про неї немає чого й сперечатися, напр.: два та два—чотири, а не п'ять.

Акт—1) подія, справа, дія; 2) офіційний (урядовий) папір, що свідчить про чієсь право або про обов'язки; 2) історична дія або історичний документ (напр.: універсал, маніфест); 3) в театрі *актом* зветься дія,—напр.: комедія у 3 *актах* або діях.

Актив—чиє небудь добро: гроші, векселі, машини, будівлі, землі, не торкаючись довгів, які може єсть. Коли одкинути од *активу пасив* (див. це слово)—то знати буде, що справді є у когось.

Активний—діяльний,—наприкл.: брати в якому ділі активну участь; *активна боротьба*:—коли на мене хтось напав, то я виступаю проти нього активно (напр. із зброєю, з рушницею, або що). В протилежність до слова *активний*—говориться *пасивний* (див. це слово). Виборче право, наприклад, буває *активне* і *пасивне*. *Активне*—коли громадянин сам *вибирає* виборніх в Думу чи парламент (див. це слово), а *пасивне*—коли він має право бути обраним. Звичайно водиться так, що громадяне мають і одне й друге право.

Акушерка—баба повитуха, але така, що на те вчилася та має правд.

Акциз—непрямий податок на те, що здобувають та продають у державі приватні (частні) люде. У нас акциз накладають на гас (карасин), сахар, горілку, спирт, вино, тютюн, сірники, пиво, мед, дріжчі, і цей податок платять ті, що ці речі потребляють.

Акціонерне товариство або „компанія“—таке промислове товариство; в якому гроші (пай) складають товариші і кожен товариш тільки за свою пайку й

одповідає. Капітал товариства поділено на паї, або *акції*,—через те й товариство зветься *акціонерне*.

Акція—документ, який показує, що акціонер (член товариства) поклав гроші в торговельно-промислове товариство і повинен мати зиск з свого паю.

Алгебра—разом з арифметикою — частина математики, науки про числа. Головна відміна алгебри од арифметики в тому, що орудують в ній не числами, а буквами.

Алкоголік—п'яниця; той, що уживає багато *алкоголю* (див. це слово).

Алкоголь—спирт.

Алла або **Аллах**—так звать магометанці Бога.

Аллегорія—коли щось *абстрактне* (див. це слово) малюється так, немов би його справді можна було бачити, напр.: війну, славу, весну та инше малюється, як щось живе.

Алмаз—дорогоцінний камінь, найтвердіший та найблискучіший за всі.

Альбум—1) книжка з чистими картками, де вписується на спомин вірші або малюнки; 2) збірка портретів, листовних карток, малюнків, марок та инше, яка виглядає як книжка.

Альманах—збірник писань прозою або віршами з малюнками, який видається що-года.

Альт—1) голос, середній між тенором та дишкантом; 2) низький голос у жінок та хлоп'ят.

Альтернатива—таке становище, коли доводиться вибрати одно з двох.

Альтруїзм—любов до инших людей; бажання робити так, щоб усім було добре; в противність до слова *альтруїзм*—уживають *егоїзм* (див. це слово).

Альфа—1) так зветься перша буква в грецькій азбуці; *альфа*—вживають як початок чогось, а *омега* (остання буква в грецькій азбуці)—як кінець.

Альфавіт—усі букви під ряд в якій-небудь мові.

Амбиція—пиха, гоноровитість, честь.

Амбулаторія—лікарня для таких хворих, що приходять.

Амністія—помилування; коли верховна власть милує усіх тих, кого засуджено за якісь вчинки, особливо за справи політичні.

Ампутація—коли лікар одрізує яку частину тіла (палець, руку, ногу).

Амуніція—одяг та зброя солдатів.

Аналіз—коли розглядають яку-небудь справу, щоб дійти, з чого вона сталася, з яких частин склалася та що у ній єсть. Аналізують, напр., вино, щоб дійти, що там у ньому єсть.

Аналогія—схожість, подібність.

Аналогічний—схожий, подібний до чого-небудь.

Анархія—безладдя, розгардіяш; коли у краї чи державі якій небудь старі закони та всяку власть скасовано і люде перестають розуміти, що по закону, а що проти закону діється.

Анархизм—наука, як і *соціалізм* (див. це слово), проте, що усі повинні працювати та жити у добрі та щасті. Анархисти, одначе, кажуть, що не треба зовсім держави та теперешніх законів, бо вони для люде шкودливі, і навчають, щоб люде жили громадами (*коммунами*—див. це слово), по добрій волі, без примусу, дбаючи сами про себе. Замість держави, на їх думку, мусить бути „вільна спілка вільних громад“... Кажучи, що не треба державної власти, частина анархистів (*террористи*—див. це слово) нападаються на урядових люде і вбивають, без розбору, і найвищих люде (державців, монархів, президентів), і дрібних—кінчаючи стражниками та городовими.

Анатомія—наука лікарська про те, який з себе чоловік та инше всяке живе створіння (тілом).

Анахорет—пустельник.

Анахронизм—1) всяка помилка, коли говориться про минулі часи; 2) коли подію якусь або якийсь зви-

чай прикладають до таких часів, коли того не могло бути,—приміром, як би сказав хто, що Запорозжці їздили чавункою у Січ або плавали по Дніпру на пароплавах (пароходах).

Анекдот—орехенька; цікаве, веселе оповідання.

Аномалія—коли діється щось не так, як звичайно воно буває; коли щось одхиляється, збочує од звичайного; щось чудне.

Анонімний, аноним—безименний, невідомий. *Аноним*—такий письменник, що не підписує під своїми писаннями прізвища, не хоче його виявляти.

Антигігієнність—ворожнеча, боротьба, протівенство.

Анти—слово, що прикладається до інших слів та означає: *против, навпротив*.

Антиконституційний—ворожий до конституції, найчастіш—монархичний (див. це слово).

Антимонархичний—ворожий до монархичного ладу, до самодержавства, *республіканець* (див. це слово) або *конституціоналіст* (див. це слово).

Антинаціональний—ворожий до якогось народу, до *національності* (див. це слово).

Антипатичний—нелюбий; протівно до нього—*симпатичний* (див. це слово).

Антипатріот—людина, ворожа до свого рідного краю, *не патріот* (див. це слово).

Антиреспубліканський—ворожий до республіканського ладу; такий, що стоїть або за *конституційну монархію* (див. це слово), або ж—за монархію необмежену, чи *самодержавство* (див. це слово).

Антисемітизм—ворожнеча до євреїв. Антисемітизм—коли видається для євреїв окремі, не такі як для всіх людей, закони,—такі, що заборонено, наприклад, їздити куди хочеш, жити де хочеш, працювати коло чого хочеш. Антисемітизм виявляється ще і в тому, що темні люде роблять єврейські погроми—руйнують єврейські будинки, доброд, а часом навіть і людей убивають.

- Античний**—давнє-грецький або давнє-римський, наприклад: античні малюнки, гроші та инше.
- Антрепреньор**—той, хто уряджує вистави театральні, концерти (див. це слово) та таке инше.
- Антропологія**—наука про людей, які вони є з себе (тілом і душею).
- Апатія**—байдужість, нечуттєвність.
- Апатичний**—байдужий до всього.
- Апелляція**—скарга (жалоба) у вищу установу (напр.: у вищий суд) на нижчу; домагаються в ній, щоб вища установа скасувала постанову нижчої та переглянула справу ще раз.
- Апокріф**—писання про побожні речі, яких одначе не вважають за побожні, церковні, бо не знати напевне, звідкіля вони взялися та хто їх автор (див. це слово).
- Апокріфичний**—підроблений, хвальшивий.
- Апологія**—оборона когось або чогось словом або на письмі.
- Апоплексія**—нагла хвороба, коли у людини відняло руку, ногу, мову; иноді—нагла смерть.
- Апостроф**—значок в середині слова, коли треба м'якше вимовляти, наприклад: *пам'ять, сім'я*.
- Апарат**—прилад, пристрій, щоб робити щось,—напр. фотографічний апарат—щоб здійсмати портрети та инше.
- Апетит**—1) коли хочеться їсти; голод; 2) усяке бажання чогось, смак до чогось.
- Аппробація**—ухвала.
- Аппробувати**—ухвалити, пристати на щось.
- Аранжувати**—перекласти, переробити якийсь музичний твір так, щоб можна було його на иншому струменті грати; наприклад, коли щось написане для оркестру (див. це слово) аранжується для скрипки, або навпаки.
- Аргумент**—дбаз.
- Аргус**—добрячий, невсипущий сторож.

- Арена**—в старовину так звалася площа, посипана піском, куди виводили невольників, рабів, а за часів поганства—християн на поталу звірові, а люде сходилися на це душогубство, як на комедію. Згодом *ареною* почали звати усяке місце, де щось діється, напр. *арена* війни—поле, де йде битва.
- Ар'єргард**—частина війська, що обороняє, захищає військо ззаду; противно до ар'єргарду—*авангард* (див. це слово).
- Аристократ**—вельможна людина, член аристократії.
- Аристократичний**—великопанський; такий, що має його лишень вельможне панство та магнати; противно—*демократичний* (див. це слово).
- Аристократія**—1) вельможне панство, вищий стан (со-словіе) людей у державі. Аристократія може бути родовою (князі, графи, потомственні дворяне та інші), грошова (багатирі, що за гроші панство здобули) і чиновна (ті, що вислужилися на великих панів); 2) аристократією звать такий лад у державі, коли державою порядкує вельможне панство або *аристократи*.
- Арихметика**, або щотниця,—наука про числа та всякі рахунки (щот) з ними.
- Аркуш**—лист паперу.
- Аромат**—коли щось гарно пахне; добрий дух,—напр.: аромат квіток у саду.
- Арсенал**—будинок, де робиться або бережеться військовою зброєю та всячину, чого треба на те, щоб воюватися (порох, кулі, рушниці, гармати та інше).
- Артикул**—стаття в якому небудь статутіві (уставові).
- Артилерія**—1) гармати, 2) частина війська, що орудує гарматами.
- Артиль**—звариство, чи спілка людей, щоб гуртом щось робити (див. слово: кооперація).
- Артист**—талановита людина, що дуже добре щось робить—напр.: грає на театрі чи на струменті якому, співає, танцює та інше.

Артистичний—1) такий, що належить до артистів, складається з артистів; 2) художницький, дуже уміло зроблений.

Археологія—наука про старовинні речі. Археологи збирають старовинні речі, викопують їх з землі (напр.: в могилах на полі) та вишукують скрізь по людях, і по тих речах доходять до того, як колись люде жили.

Архив—будинок або світлиця, де зберігаються давні папери, документи (див. це слово), давні книжки, то що.

Архiepіскоп—старший єпископ (архiepерей).

Архiepерей—див. *єпископ*.

Архимандрит—1) настоятель в монастирі; 2) найстарший з ченців (манахів) після єпископа (архiepерей).

Архитектор—уміла людина, що до-ладу тямить, як що будувати; він складає план будівлі та порядкує будованням.

Архитектура—1) наука та уміння будувати усяку не просту будівлю; 2) те, як звичайно буде якийсь народ будівлі, напр.: українська архитектура церков—церкви з трьома або п'ятьома банями.

Ассенізація—коли в якомусь місці прибірають та вивозять геть гній та усяку нечистоту, що псує повітря та шкодить здоров'ю.

Ассігнація—папірові гроші, заведені верховною властю замість добрих грошей (срібних та золотих).

Ассігнувати—визначити на щось гроші.

Ассігновка—свідоцтво на те, щоб взяти гроші.

Ассіміляція—приподоблення,—коли яке небудь слово або чужа рослина, животина або людина, а то й цілий народ стає подібним до тих, до яких він близько стоїть та серед яких пробуває.

Асоціація—1) спілка, товариство людей, що з доброї волі пристали до гурту для того, щоб досягти чого небудь; 2) *асоціація ідей* (думок)—коли одна думка викликає другу через те, що ті думки були

- попереду колись близькі між собою; напр.: коли я здумаю про школу, де я колись учився, то ця думка викликає з'являються в голові притяєні думки про учителів у тій школі, про товаришів та таке інше...
- Астрономія**—наука про небесні світила: сонце, місяць, планети, комети, зорі.
- Асфальт**—особлива, не проста смола, якою обливають долівку; коли вона загусне, то стає тверда, як камінь.
- Атеїзм**—безбожність; наука про те, що ніби то Бога немає.
- Атестат**—свідоцтво про службу, науку, про те як по-водилася десь людина.
- Атестувати**—давати комусь свідоцтво про його повед-ження, службу або науку; подавати думку про когось.
- Атмосфера**—1) той шар воздуха, що обнімає навкруги землю (наш світ) та інші планети; 2) умови, в яких доводиться жити людині, напр.: життя у тяж-кій атмосфері чорносотенців, бюрократів, безправ-ності, то що.
- Атом**—1) найдрібніша частиночка світової матерії—то-го, з чого все видиме на світі сталося та скла-дається; вона така дрібна, що далі її не можна вже ніяким чином подробити; 2) найменша дрібниця.
- Аттак**—напад на ворога.
- Атрамент**—чорнило.
- Афера**—така справа, з якої можна добру поживу мати, але можна з нею й програти; *зробити аферу*— добре вийти на чому, добре заробити.
- Аферист**—людина, що вишукує щось таке, де добре мож-на поживитися, заробити.
- Афиша**—листок, оповістка про якусь забавку (напр.: виставу в театрі), взагалі—оповістка про щось.

Б.

Багаж—усяка мізерія; речі, що везе з собою людина, їдучи жуди або їдучи походом.

Базіс, база—основа, підвалина, підножок; на війні—місцевість, позаду війська, де складено усякий військовий припас, усе їстивнє, де стоять резерви (див. це слово) та інше.

Бакàлія—всьяке їстивнє в крамниці; риба, сало, оселедці, огірки та інше.

Бактерії—див. Мікроби.

Баланс—1) рівновага; 2) в бухгалтерії (див. це слово)—скільки всього прибутків (приходу) та видатків (росходу).

Балансувати—йти по чомусь хистькому, хилляючись то сюди, то туди, але так, щоб не впасти, напр.: балансувати на кодолі або на кладці через річку.

Баллотіровка—таємне голосування кулями або запісочками. Наприкл.: вибірали послів до Думи закритою (таємною) баллотіровою. Кулі кладеться в скриньку з двома відділами в середині; хто хоче подати голос *за*—той кладе кульку праворуч, хто *проти*—ліворуч.

Бальзам—пахнюча смола.

Банальний—дуже звичайний; напр. банальне оповідання—таке оповідання, що аж обридло вже раз-по-раз його чути.

Бандероль—1) смужка паперу, яку наліплюється на крам на знак того, що акциз в казну заплачено,—напр. акцизна бандероль на пачці сірників або тютюну; 2) смужка паперу, якою обгортається книжку чи інше щось друковане на те, щоб послати поштою.

Банкет—беседа; вечеря, якою шанують когось або за якою обмірковують якесь голівне діло.

Банкир—купець, що торгує грішми та грошовими паперами, сплачує за векселі та таке інше, беручи собі за це якийсь процент (див. це слово).

- Банкрот**—людина або інституція (див. це слово), що не спроможна заплатити те, що винна (довгів).
- Банкротство**—1) коли нема чим платити довгів; 2) коли не сила провадити далі якусь справу, і доводиться залишити її, збанкрутувати.
- Баптисти**—люде християнської віри, які тієї думки, що не варт вводити в хрест малу дитину, а треба заждати тієї пори, коли дитина підросте та охреститься по своїй охоті.
- Барельєф**—коли будинок чи пам'ятник який прикрашається наліпленими з глини чи иншого чого визерунками, які не дуже на ньому виступають; коли визерунки дужче виступають, то зветься їх *горельєфами* (див. це слово).
- Баритон**—чоловічий голос, середній між басом та тенором.
- Барометр**—прилад, що показує вагу в'оздуху. По тому, яку вагу показує цей прилад, можна иноді вгадати, яка буде погода: дощ, сніг, буря, вітер чи настане добра година.
- Барон**—титул родовитої людини, як от князь або граф; але барон—нижче за князя і графа.
- Баррикада**—заслона в місті поперек вулиці із дерева, стовпів, возок, вагонів, каміння. Баррикади будують на те, щоб оборонити місто од ворога або під час революції для того, щоб оборонятися од поліції та урядового війська.
- Басейн**—виліплене чи вимуроване таке немов озеро чи копанка, куди напускають води або чогось иншого (гасу, нефти, спирту). Говориться також *басейн річки*: це ціла та країна, де тече якась велика річка з допливами (з дрібнішими річками, що течуть у неї).
- Бастувати**—навмисне покинути роботу, перестати робити що небудь (див. *забастовка*).
- Баталія**—битва, бійка.

Батальон—частина війська (не більш як 1000 піхотинців); в полку 4 батальони, а в батальоні—4 роти.

Батарея—у війську частина артилерії: кілька (6—8) гармат з усім, що до них належить, під командою одної людини.

Бацилли—див. **Мікроби**.

Безпартійний—людина, що не належить ні до якої політичної партії (див. це слово); часом звать таких людей „дики“,—особливо тих, що готові подавати свій голос за яку попало партію.

Березоль—місяць *март*.

Беллетристика—красне письменство; гарні оповідання, повісті та романи (див. це слово).

Беллетрист—той, що пише гарні оповідання, повісті та романи (див. це слово).

Бенефіс—коли виставляється щось (комедію, або що) на театрі чи де инде на користь артиста (того що виставляє).

Бібліограф—людина, що описує книжки, знається на книжках.

Бібліографія—книжкознавство; 1) коли розглядається та описується, яка книжка з себе та що в ній є; 2) коли перелічується усі книжки про якусь науку чи про окрему якусь наукову річ; 3) в журналах та в газетах—відділ, де подається огляд тих книжок, що тільки що на світ з'явилися.

Бібліотечна, або **книгозбірня**—збірка книжок; будинок чи світлиця, де в шафах та на полицях стоять книжки.

Біографія—життєпис; книжка чи замітка в газеті або журналі, де списано життя якої небудь людини. Коли та людина написала сама про себе, то це зветься *автобіографія*.

Біологія—наука про життя, частійше про життя живого створіння—животин та рослин.

Биржа — місце, де сходяться банкири (дав. це слово), торговці та фактори, щоб гендлювати, робити комерцію (див. це слово); збір купців та банківрів.

Бискуп — католицький єпископ (архиєрей).

„Благотворительное Общество *изданія дешевыхъ и общепользныхъ книгъ для народа*“ — українське товариство у Петербурзі, засноване 1899 р.; видає користні книжки для українського люду (досі вийшло 48 книжок).

Блок — спілка на якийсь час кількох політичних партій (див. це слово), щоб гуртом осягнути спільної цілі, напр.: перед виборами в Думу де-які *ліві* (див. це слово) або де-які *праві* (див. це слово) партії гуртуються між собою: *ліві*, щоб обрати в Думу справжніх народніх оборонців, а *праві* — таких, що обстоюватимуть за старий лад.

Бойкотувати — коли громада змовляється нехтувати яку небудь людину (пана, старшину, або-що), зовсім з ним не водиться, не знати його, напр.: щоб примусити дідача (пана) зменшити аренду, селяне подекуди зрекаються ставати до нього на роботу, хоча б і за більшу ціну, зрекаються продавати йому що небудь, а тих, що в нього служать, заставляють покинути службу.

Бомбардувати — стріляти бомбами з гармат на щось, напр.: на кріпость, на корабель; взагалі — обкидати когось чим небудь.

Ботаніка — наука про всякі рослини.

Бригада — 1) у війську — два полки вкупі, а в артилерії — 6 батарей; стрілецька бригада — 4 полки; 2) на залізниці — кондукторська бригада: ті кондуктори, що їдуть з яким небудь поїздом.

Брошюра — невелика книжечка, „метелик“.

Брошювати — зшивати книжку аркуш до аркуша (див. це слово).

Брульон — коли щось написано одразу нечисто, багато позамарувано.

Брюнет, брюнетка — чорнявий чоловік або жінка.

- Буддизм**—така віра у азійських народів; Буддїйців на світі більш як христїан, магометанїв та їудеїв (евреїв).
- Буксїр**—пароход, що тягне за собою инші судна з грузом; *узяти на буксїр* що небудь—тягти щось за собою по водї.
- Бульвар**—довга дорога в мїстї (гїродї) посеред вулицї, обсажена з обох бокїв деревами.
- Бунд**—еврейська пролетарська (див. це слово) спїлка робїтників, заснована р. 1897. Спїлка ця напрямку соціал-демократичного (див. це слово), але виступає вона часом заразїм з революційними (див. це слово) росїйськими партїями.
- Буржуа**—1) мїщанин, городянин; 2) сита людина, якїй байдуже про те, чого кращї люде домагаються; 3) дрїбний власник, що стоїть за старий лад.
- Буржуазїя**—1) мїщане та не високого стану городяне; 2) люде, якї не працюють сами на себе, а живуть з того, що прироблять їм найнятї люде,—фабриканти, купцї, урядовцї; земельнї власники та багато инших, що живуть з постійного доходу, з капїталїв своїх.
- Бурса**—будинок, де вчать ся і живуть ученики духовної школи, семинарїї чи академїї.
- Буфет**—мїсце чи свїтлиця, де стоїть пїсуд та инше все, що подається на стїл; 2) мїсце (хата, стїл, ятка), де продають їстивне та питво.
- Бухгалтерїя**—правила, як до-ладу робити записи по всяких рахункових (щотних) книжках,—банкових, торговельних, то що.
- Бюджет**—наперед складений роспис, обрахунок того, скїлько та яких прибутків (приходу) та вилатїїв (росходу) сподївається яка небудь держава або людина яка на другий год. В Росїї *бюджет* складає мїністер скарбу (фїнансїв) сам, а в справжнїх конститутційних державах їго попереду розглядають народнї послї, і коли послї бюджет той ухвалять, аж

тоді міністер скарбу має право витратити народні гроші.

Бюллетень—1) коротенька оповістка про щось важливе або потрібне для багатьох, напр. про здоров'я якоїсь значної особи, про погоду, про те, яка ціна на коштовні папери або на хліб; 2) листочки, де списано прізвища людей, яких бажано обрати за послів або на якусь посаду.

Бюро—1) канцелярія, контора; 2) високий столик (конторка), на якому пишуть стїючи біля нього.

Бюрократ—сановитий урядовець; прихильний до бюрократії (див. це слово).

Бюрократія—1) урядовці (чиновники); 2) люде на урядовій службі, що порядкують усіма справами у державі; навіть найдрібніші справи—і тих не дають людям самим порішити так, як для них найкраще було б. Там де єть народні послы, бюрократи не мають сили, а народ має самоуправу (сам порядкує своїми справами).

Бюст—погруддя якоїсь славетної людини, виліплене з глини (фарфору) чи вилляте з чавуну, або мосянжове (бронзове).

В.

Вакансія—не заступлене ще ніким місце в якій небудь управі, інституції (див. це слово) або школі.

Вакансовий—ніким ще не заступлений.

Ваканції—спочивок після якоїсь важкої та довгий час роботи, напр. ваканції літом для школярів та учителів. *Ваканції Парламентя* (див. це слово)—спочивок послів 3—4 місяці, а 8—9 місяців Парламент працює, держучи власть в своїх руках.

Вакханалія—1) соромницька гулянка підпелих чоловіків та жінок; 2) якийсь вчинок людей, немов шалєних.

- Варіант**—більша або менша одміна, трохи инакша частина якого небудь рукопису, инакші слова в тому самому віршові або пісні.
- Варіація**—одміна, неоднаковість в чому небудь, напр. хтось оповідає те саме, але вже трохи инакше — вже з варіаціями.
- Варіят**—людина не сповна розуму, божевільний.
- Варта**—сторджа.
- Вассал**—давніше колпсь в Західній Європі людина, що держала чіюсь землю, а за те мусила одбувати на користь хазяїна землі (сюзерена,—див. це слово) усякі одбутки грішми та службою (у війську, напр.).
- Вассальний**—1) залежний од сюзерена (див. це слово) або державця (короля, імператора); 2) підвладний кому небудь.
- Вегетаріанець**—той, хто не їсть ніколи мяса, бо вважає за гріх убивати всяку животину, а годується тільки рослинною їжою.
- Велосипед**—самокатка,—машина, найбільш з двома (часом трьома) колесами—одно поперед другого; колеса крутить шестерня; чим дужче крутити ногами шестерню, тим дужче біжить самокатка.
- Вензль**—початкові букви ймення та прізвища чійогось сплетені поміж себе.
- Вентілятор**—такий прилад у хаті (у вікні), що крутиться од вітру та освіжає дух у хаті.
- Вересень**—місяць *сентябрь*.
- Версія**—коли про щось оповідається якось иначе, по другому.
- Ветеринар**—скотський лікарь.
- Відсоток**—процент; зиск з кожної сотні рублів або взагалі число, що показує, яку частину чого небудь береться з кожної сотні.
- Військовий стан**—заводять його поблизу того місця, де йде війна, а також там, де не перестає народній рідрух. Багато справ, що звичайно розглядає суд присяжний, передають тоді на військовий суд, і ка-

ра на смерть буває дуже часто. Там, де заведено військовий стан, генерал-губернатор чи инша особа, навмисне на те настановлена, має право повертати в казну чие небудь нерухоме добро (*секвестр*— див. це слово), заарештувати рухоме добро, сажати громадян в тюрму або в кріпость до 3 місяців, накладати грошову кару до 3000 р., скидати з посади усяких урядовців, забороняти збори земські, городські, зачиняти школи усякі та инше таке.

Вінета—визерунок.

Віце, віц—слово, що ставиться поруч з другим словом і означає: товариш, помічник, заступник—напр.: віце-губернатор, віце-директор, віце-адмірал; по нашому було б *від*: під-осаула, під-староста, під-офіцер.

Віче—1) давно колись, за часів князівства у нас, це був сход громадський, з поважних господарів, з якими князь про всякі справи в князівстві радився; в старовину *віче* обірало собі князя, об'являло війну сусідам, втручалось часом в князівський суд та розправу; 2) в наші часи—чимала збірка людей, на якій хтось промовляє (див. *мітінг*).

Виборгський маніфест—маніфест послів першої Державної Думи в Росії до всіх людей; видано його в Виборзі, в Фінляндії, потому, як розпущено Державну Думу. В маніфесті тому пояснялося, через що Думу розпущено та говорилося, щоб не платити податків і не давати некрута.

Вибори послів.—Велику вагу мають вибори послів у другу (нижчу) палату (у нас в Державну Думу), там, де встановлено парламент (див. це слово) з двома палатами. Вибори бувають двоїсті: 1) в Англії, Америці, Франції, Бельгії, Італії, в Швейцарії (мало не скрізь) та в Германський рейхстаг (див. це слово) вибори заведено *безпосередні* (прямі); 2) в Гишпанії, Пруссії, Баварії і в деяких Німецьких державах та в Росії—вибори *посередні* (непрямі): виборщак спершу настановляють виборців, а ті вже обирають

послів. Та ніде одначе такого порядку немає, як в Росії, що посол од селян аж за четвертим заходом може попасти в Думу. До виборів стають не всі громадяне, а звичайно ті, що мають *виборчий ценз* (див. це слово). *Виборчий ценз* буває—по літах, маетковий та по освіті, але напр. у Франції, Швеції та в Германії—заведено вселюдне та пряме виборче право. Послів обирається в парламент на певний час: у Франції на 4 годи, в Англії на 7, в Росії на 5. Найсправедливіший той поряд, коли на виборах буває *вселюдне, пряме, рівне та таємне голосування*, коли кожен повних літ громадянин, нарівні з усіма, подає в запечатаному пакеті один голос за того кандидата (див. це слово), який йому до вподоби.

Виборча округа—частина держави, що має по закону право обірати та посилати в народне заступництво, себ то в парламент, одного або кількох послів. Там, де немає людям на виборах такої кривди, як у нас; де вибирають усі люде кого хотять, а не так, як у нас, що селяне—селян, а городяне—городян, а дідичі (пани)—свого брата,—то в тих державах ділять увесь край на округи, і послів там посилають не од стану („сословія“) якогось (крестян, чи дворян, чи міщан), а од усієї виборчої округи.

Виборче право—право громадянина посилати свого виборного заступника в парламент або самому бути туди обраним. *Найсправедливіше виборче право—вселюдське, пряме і рівне, з таємним голосуванням.*

Виборчий ценз—щоб до виборів у парламент (по нашому—в Державну Думу) ставало менше людей, уряди (правительства) вимагають од громадян виборчого *цензу* (правів),—перш за все: 1) *цензу по літах*—щоб громадянин був повних літ та правомочний; 2) *цензу маеткового*—щоб мав маєток, добрд, чи дохід з добра і 3) *цензу просвітнього*—щоб мав якусь освіту, часом аби хоч умів читати. З усіх цих цен-

зів тільки перший має рацію, а тих двох не повинно бути, бо кожен повних літ громадянин повинен мати право вибрати свого заступника в народній парламент.

Вибух—(россійське „взрывъ“); напр.: порохом чи динамитом зроблено вибух мосту, корабля.

Випадок—случай.

Вистава—лицедійство в театрі; коли виставляється, показується в театрі якусь комедію або таке инше.

Водевіль—коротка комедія, здебільшого в 1 дії.

Водень (*водород*)—найлекший газ. Коли взяти дві частини газу *водню* та додати одну частину газу *кисню* (кислороду), то буде *вода*.

Водопровод.—По городах—по трубах, закопаних під землею женуть машинами з річки або криниці воду; в кожній хаті єсть крент, і треба тільки його покрунути, щоб побігла вода.

Воля віри—політичне право громадянина в країні, де заведено конституцію (див. це слово); воля віри—коли кожна людина вільно, не ховаючись, може вірити в Бога, так як хоче,—якої б віри вона не була. Там, де є воля віри—не може бути якоїсь „настоящої“ чи „ненастоящої“ віри, або щоб когось позбавлено було деяких правів через те, що він не так вірує, як инші люде.

Воля зборів—політичне права громадянина в вільній (конституційній—див. це слово) країні. Воля зборів—коли кожен громадянин має прязс. бувати на зборах та схолах і сам скликати збори, не питаючися дозволу начальства, для того, щоб обговорити якісь справи, між иншим і політичні.

Воля слова—політичне право кожного громадянина в конституційній (див. це слово) країні. Воля слова—коли громадянин має право говорити перед громадою і писати по газетах, журналах та книжках усе те, що він думає. Воля слова не дозволяє одначе ображати словом чи на письмі віру та добрі звичаї.

- Воля спілок** (союзів)—політичне право громадянина у вільній (конституційній—див. це слово) країні. Воля спілок—коли кожен громадянин може приставати до якої хоче спілки та й сам заводити, яку хоче, хоча б і політичну, не питаючися дозволу начальства.
- Воля ходити та їздити всюди**—політичне право громадянина у вільній (конституційній—див. це слово) країні іти або їхати, куди хоче, та жити в державі, де захоче, без усяких паспортів та „черти ос'їдлости“. Найгірше доводиться в Росії без цієї волі євреям, бо їм дозволяють тільки в деяких місцях проживати, а не скрізь, як християнам.
- Вотум**—голос, поданий на зборах *за чи проти* чого небудь.
- „Временні правила“**—закони, що їх видано на якийсь час, „временно“, поки видано буде закон назавжди. „Временні правила“ різняться од постійного закону тим, що розглядає їх не Державна Рада, як це має бути, а Рада міністрів. Одначе у нас „Временні правила“ мають силу часом десятки літ.
- Вселюдне голосування**—такі вибори в парламент (або в Державну Думу), коли виборче право мають правомочні громадяне усі до одного.
- Всесословна волость**—дрібне земство з людей усякого стану. Тепер до наших волостей приписано самих лишень крест'ян, а було б багато краще, як би з волості зробити немов дрібне земство, в якому б брали участь усі, хто тільки живе у волості.
- Вулкан**—гора, що викидає з себе вогонь, каміння, попіл та всячину, що тільки єсть глибоко у землі.
- Вульгарний**—простолюдний; нечемний.

Г.

Газ.—Коли яку-небудь річ спалити, то вона не пропа-
дає зовсім, а обертається в газ, який і розходить-
ся в повітрі,—напр. коли ми поставимо на огонь воду,
то вона обернеться в газ, розійдеться парою. Газ
є скрізь в природі, і постають вони не через
огонь тільки. Де-які газы дуже шкідливі, а з де-яких
велика користь людям, напр. по городàх, тим газом,
що виганяють з вуголля, світять скрізь та заста-
вляють робити машини (мотори-двигуни).

Гайдамаки—ватаги людей на Україні у XVIII столітті—
найбільше козаки та селяне, що з поляками та
євреями воювалися. Гайдамаки—не прості розбішаки
та злодії, як тепер багато де-хто думає,—вони боро-
нили рідний край і своїх людей від панської не-
волі та знущання.

Галантерейний крам—золоті та срібні речі та всякий
дрібязок для того, щоб краще прибратися.

Галичина—країна в Австрійському царстві, де живе
більш як 3 мільйони українців. Галичина ще року
1848 здобула конституцію (див. це слово), і люде
там мають більші права, як у нас: мають кілька
гимназій (див. це слово) українських, вчать-ся по
українськи у вищих школах, уживають української
мови в церкві і в суді.

Гамма—коли людина, співаючи або граючи на якому
струменті, видає з себе цілу низку певних згуків,
од вищого до нижчого, чи од нижчого до вищого,
під ряд. В гаммі 7 основних тонів: до, ре, мі, фа,
соль, ля, сі.

Гарантія—порука, безпека.

Гарем—у мусульманів (турків, татарів, киргизів та інших)
та частина будинку, де живуть жінки (багаччі му-
сульмане мають по кілька жінок одразу); ніхто,
крім хазяїна та дітей, немає права туди вступити.

Гармонія—1) музичний струмент; 2) коли кілька співаків або музик беруть на якому небудь струменті неоднакові ноти так, що виходить з того не різнація, а милозвучні аккорди (див. це слово); 3) щось лагідне, приємне, немов музика—напр. *гармонійне життя*.

Гарнізон—військо, що стоїть в кріпості та обороняє її.

Гасло—слово або ечення, сказане на знак чого-небудь.

Гастроном—людина, що багато дбає про черево своє,—про те, щоб добре й смачно наїстися.

Гегемонія—першенство, старшинування,—напр. в Германській державі, що складається з кількох спідкових німецьких держав, гегемонію має Пруссія, і пруський король—зараздім і германський імператор.

Геенна—пекло.

Гентограф—коробка, в якій цовно особливим способом зробленого немов кисілю; коли на листочкові написати щось особливим чорнилом і прикласти до того кисілю, то те, що написано, на ньому одібеться; тоді до того одбитку прикладаються чисті листки паперу, і таким способом можна одпечатати більш як сотню того самого.

Генеалогія—родовід; список людей одного роду, коліно за коліном.

Генезис (або генеза)—постання, зародок, початок.

Геній—1) надзвичайно талановита людина; 2) добрий чи лихий дух (янгол, чорт).

Географія—наука про землю (увесь світ): яка вона з себе, що на ній єсть, які й де люде і як живуть вони по світі.

Геологія—наука про те, як постала земля та яка вона з себе в середині.

Геометрія—наука про те, як міряти землю або взагалі яку небудь просторонь.

Гетьманщина—так звалась спочатку вся Україна, коли нею правили гетьмани; пізніше, коли правобічна Україна, після Богдана Хмельницького, попала під Польську кормигу, Гетьманщиною звалася сама Лівобічна Україна, що увесь час, од Богдана Хмельницького, пробувала під Московською рукою.

Гігієна—наука про те, як остерегтися од хвороби, зберегти та зробити кращим здоров'я людське.

Гильдія—давніше це було торговельне товариство, яке визначало, де має бути яка торговля, яку ціну на який товар встановити та инше таке. Тепер це—право на більшу або меншу торговлю: хто більше платить—той купець 1-ої гильдії, менше—другої гильдії, а ще менше—дрібний торговець.

Гильотина—така машина, якою рубають голови злочинцям. Гильотину заведено у Франції під час великої французької революції (при кінці XVIII століття).

Гімн—урочиста пісня, якою славиться кого небудь: Бога, святих, царя, та инше. *Народний гімн*—національна (див. це слово) пісня (як у нас—„Ще не вмерла Україна“); царський гімн—„Боже царя храни“.

Гимназія—середня школа, звідки йдуть до вищої: університету, академії чи інституту якого. В гимназії вчать діти 8 літ, а в де яких (жіночих напр.) 7 літ.

Гимнастика—гимнастики вчать школярів, щоб розвивати їх силу й здоров'я після довгої сидні у школі; і салдатів муштрують гимнастикою, щоб знали добре бігати, стрибати, лазити по драбинах, по скелях, то що.

Гіпотеза—думка, гадка хоч і похожа на правду, але така, що мусить ще справдатися.

Гласний—член городської думи або земського (губерського чи повітового) земства.

Глобус—кругла велика куля, зроблена з паперу, яка нагадує собою землю. На кулі цій показано гори, річки, долини та инше.

Голосування—коли подається голос—за когось чи за щось; голосування буває вселюдне, коли обирають якусь урядову особу або заступника (посла, напр.); таємне—коли подають голоси так, що ніхто не знає, хто за кого голосує.

Гонор—гордощі, самолюбство, повага до самого себе.

Горельєф—коли на будинку чи на пам'ятникові зроблено якийсь малюнок так, що змальовані люде та речі дуже виразно виступають (див. *барельєф*).

Горизонт—небосхил, обрій—де земля немов би то сходиться з небом.

Грамматика—наука про мову: як треба слова вимовляти, писати та як речення із слів вязати.

Грамофон—машина, що співає, грає, говорить, як жива людина.

Громадянин—вільна людина, що має політичні права: незайманність особи, хати та листування, волю совісті, слова, друку (печати), зборів, спілок (союзів), їздити та ходити, куди хоче, та обирає у парламент (в державну Думу) заступника.

Грудень—місяць *декабрь*.

Група—купа, гурток, збірка людей або річей яких небудь.

Групувати—гуртовати, розкладати на купки, гуртки з'явища, речі, людей.

Губерська земська управа—див. *Земство*.

Гуманізм—людяність. Коли хто дбає, щоб усім людям було добре жити, то він *гуманний*; гуманні закони—такі закони, що обороняють людські права й добро.

Гумор або **Юмор**—посмішка, але не з серцем, а з доброї душі.

Д.

Дантист—лікарь на зуби.

Дата—час (день, місяць, рік), коли саме щось зроблено або щось сталося,—напр.: дата на векселі, дата смерті чієїсь.

Датувати—проставити *дату* (див. це слово).

Двохступеневі вибори—такі вибори, коли послів вибирається не прямо в парламент (в державну Думу у нас), а спочатку тільки виборців, а ті вже зміж себе обірають послів. Двохступеневі вибори не добрі тим, що виборців можна часом кому-небудь перехилити на свій бік. Такі вибори задержалися тільки в де-котрих державах, а більшіна конституційних держав має *прямі* вибори.

Дебати—обмірковування, сперечання за щось,—напр. в парламенті, в державній Думі обмірковують та промовляють *за* або *проти* нового якогось закону, *дебатують*.

Дебет—в рахункових (щотних) книжках означає: довг, винне.

Девіз—коротке речення або надпис на чому-небудь,—напр.: *партія виставляє своїм девізом: „землі і воли!“*

Дешурний—той, що сповняє якісь обовязки цілий день; в москалях—дневальний.

Дезертір—салдат, що втік з війська.

Дезідерат—те, чого ми бажаємо, вимагаємо.

Дезінфекція—коли очищають різними способами й ліками хату та інші всякі речі (одежу, постіль, посуд) від зарази.

Дезорганізація—в'єлад, безладдя, коли заведений порядок скасовано, а нового не заведено.

Делабристи—ті люде, що брали участь у відомому повстанні 14 декабрю р. 1825, коли на царство ступив царь Микола I. То були переважно офіцери, що склали таєме товариство, а задумали вони—завести

конституційний лад в Росії. П'ятеро з них було покарано на смерть, 31 заслано у Сибір на каторжні роботи, а решту—туди ж таки на заслання („на поселеніє“).

Декадент—письменник або маляр, який пише або малює так, як воно йому здається, хоча б воно і не похоже було на правду.

Декламація—виразне та розбірне читання, вимовляння.

Декларація—оповістка, обявка; коли оповіщається про якісь закони, особливі права.

Декорація—коли житло яке або яку річ (портрет чийсь, або що) вбірають рушниками та квітчають квітками, гіллям, то що; в театрі—штучно розмальовані полотна—так, що здалека вдає немов би то справді стоять дерева, криниця, церква, річка блищать та инше таке.

Декрет—указ (маніфест), постанова, гадка,—найбільше прикладається до державців: царя, короля, князя, то що.

Делегат—посол, уповажнений, обраний або громадою або урядом (правительством); він повинен заступитися та боронити права тих, хто його послав.

Демагог—ватажок народній у давніх Греків. У нас тепер демагогами обзивають ватажків простолюду.

Демагогія—коли державою чи краєм яким правлять демагоги, ватажки простолюду, хоч по закону мусять правити краєм увесь народ через своїх заступників.

Демобілізація—коли пускають до дому військо після війни.

Демократ—1) людина, що обстоює за права та волю народу, за те, щоб було народовладство (див. це слово); 2) член народної партії.

Демократія—народовладство,—такий лад у державі, коли усі закони встановляє сам народ через своїх виборних (в парламенті, в Державній Думі).

Демократичний—простий, такий як у простого люду, не панський, або аристократичний (див. це слово); такий, що на користь простих людей або усього народу,—не самих лишень панів.

Демократичні партії—такі партії (див. це слово) є по всіх краях, де заведено конституцію, і мають вони не однакові прізвища. Головне, чого домагаються ці партії—щоб політична власть у державі була в руках усього народу та щоб усі були рівні і вільні.

Демонстрація—коли якась людина, партія (див. це слово) або уряд (правительство) прилюдно виявляє свої думки з приводу якогось політичного питання. Партії виявляють часом демонстрацію тим, що не подають на зборах голосів своїх, гучно вітають значну якусь людину, ідуть по улиці з прапорами, на яких написано, чого партія домагається та через що демонстрацію робить.

Деморалізація—роспушта, поцсовані звичаї; *деморалізована людина*—нечесна, негарна, незвичайна людина.

Денаціоналізація—коли людина позбувається народньої вдачі, усього того, через що людина належить до того, а не до иншого народу, або нації (див. це слово).

Департамент—в Росії це відділ у вищій державній інституції (установі), напр. департамент поліції, судовий та инше; у Франції та південній Америці департамент—частина краю, немов би наша губернія. Французький департамент поділяється на кілька округ, і кожна з них обирає заступників в палату депутатів (парламент,—державну Думу, по нашому).

Делеша—телеграма (див. це слово); лист, що поси-
лається нарочито.

Делю—осередок, місце, де складається усячина; склад.

Депозит—рухоме майно, добро (особливо гроші та коштовні (цінні) папери), що вкладають у державні або кредитні інституції (банки, то що) для того, щоб згодом взяти назад, або призначають їх на щось, напр. на школу, на лікарню (больницю), на сироту якого.

Депутат—виборний, уповажнений заступник од гуртка, громади, партії; член парламента (державної Думи— у нас):

Депутація—кілько виборних, яких виражає до когось громада чи інституція (установа), щоб щось переказати, заявити, просити або домагатися.

Держава—край і люде—хоча б і не одної нації (породи), але такі, що живуть разом, підлягають одній власті і слухаються одних законів. Для того, щоб у державі був лад, мусить бути попереду всього державна власть (див. слово *державна власть*).

Держава поліцейська—така держава, де власть належить цілком монархови, що порядкує усим, обпіраючись на найнятих урядовців, поліцію та військо.

Держава правова—в противність до *поліцейської*—така держава, де найбільшу власть має народ, і в державному житті панує не самоволя чіась, а рівний для усіх закон, що видає його сам народ для себе. **Правова держава**—держава конституційна (див. це слово).

Державна власть—така власть, що пеклується, щоб і по-за державою, і в середині в державі безпечно жилося усім людам; вона обороняє од ворогів з чужини та й од своїх таки людей. Державна власть буває: *законодавча, судова та виконавча* („исполнительная“). Коли ж держава прикладає свою власть навіть до усяких дрібниць в житті окремої людини, чіпляється до думок його та віри, то це вже буде не державна власть, а тяжка державна опека.

Державна Дума—(„Государственная Дума“)—виборна інституція у нас з народніми заступниками (послами);

маніфестом 17 жовтня (октябрю) р. 1905 дано їй законодавчі права; в маніфесті сказано: „встановити за непохитне правило, щоб ніякий закон не мав сили без державної Думи“

Державна Рада („Государственный Совѣтъ“) — немов би верхня палата в європейських парламентах; маніфестом 20 лютого (феврала) р. 1906 дано їй такі права, як і державній Думі; половина членів її призначається Царем, а половина — виборних: од духовенства 6, од земських губерських зборів по 1, од дворян — 18, од Академії наук та університетів 6, од торгівлі та промисловости по 3 члени.

Деспот — самовладний, необмежений правитель.

Деспотичний — самовладний; такий, що робить щось негаразд, маючи необмежену силу або власть.

Деспотія — буває в державі, коли державою порядкує самовладна людина, яка править не по законах, а так як їй хочеться або як для неї користніше. Деспотія може бути і в громаді, в сім'ї, коли одна людина заставляє себе слухатися та робити так, як вона велить.

Деструктивний — руйнуючий.

Деталь — частинка, подробиця якась, дрібниця.

Дефект — хйба, вада, брак чогось; поцсований аркуш (лист паперу).

Дефіцит — недостача грошей.

Децентралізація — такий лад державний, коли у всяких справах політичних та економічних не треба неодмінно вдаватися до *центру*, осередку (у нас напр. в Петербург), а розв'язують їх дома, на місці, місцеві інституції (установи) та власті. Найкраща децентралізація буває тоді, коли окремі частини держави (країни, округи) мають свою самоуправу. У нас досі де яку самоуправу мають тільки земства, городи та вдлості.

Дівіденд—частина зиску, процент за рік на грошовий пай, що покладено в якусь грошове товариство (акційне, позичкове, побутиельне та инше).

Дівізія—чотири полки піхоти або кавалерії.

Діктатор—особа, якій на час дається необмежену власть,—себ то право над життям та смертю громадян тоді, як державі, на думку правителя, може статися лихо од ворогів з чужини або од колотнечі в середині держави. Діктатор має такі саме права, як і правитель (царь, король).

Діктатура—необмежена власть, яку правитель дав комусь на деякий час.

Діліжанс—громадський екіпаж; возять ним за гроші людей найбільше там, де немає залізниця.

Дінаміт—вчені люде придумали таке, що вибухає з страшною силою. Дінаміт—куди сильніший від пороху.

Дінастія—царський рід.

Діпломат—людина, уповажнена урядом (правительством) на те, щоб виступати у всяких справах перед чужою державою; *дїпломатом* також обзивають всякого хитрого чоловіка.

Діпломатичний—такий, що належить до діпломатії (див. це слово); хитрий, напр. *дїпломатична розмова*—не проста, звичайна розмова, а з підступом.

Діректор—голова інституції (банку, школи та иншого такого):

Діспут—вчена суперечка, пря.

Діссонанс—недоладні згуки.

Дісціпліна—правила, яких треба слухатися та виконувати в товаристві, громаді, у школі, у війську та инш.

Діалект—та мова, якою говорять люде де-небудь (в якомусь повіті (уїзді), чи губернії), але трохи не так, як уживається її в письменстві, напр.: подільський діалект, гуцульський, холмський, а в письменстві

уживають у однієї літературної (письменницької) української мови.

Діалог—розмова двох або кількох людей.

Діаметр—поперечник.

Дієта—коли хворій людині можна їсти не все, а тільки таке, що їй не завадить.

Дишкант—найвищий людський голос або звук в музиці.

До—найнижча нота (згук) в гаммі (див. це слово).

Догма—те, що в якійсь науці вважається за святу правду. Хто не хоче вірити такій догмі з церковній науці, того вважають за еретика і одлучають часом од церкви (напр. в Росії—графа Льва Толстого).

Доза—лік, який дається хворому тільки на оден раз.

Документ—папір, який про щось свідчить, доводить; усякий папір, що дано з якоїсь інституції (установи), або од громади чи окремої особи,—напр. паспорт, вексель та инше таке.

Доллар—срібна або золота монета в Америці,—без малого 2 рублі на наші гроші.

Драма—1) сумна подія; 2) на театрі—лицедія, що зворушує людину. Таку лицедію, що в ній усякі сумні пригоди трапляються—звуть *трагедією* (див. це слово), а веселу та смішну—*комедією*.

Дублікат—другий чи третій (чи більш) список документу якого небудь (див. це слово), що має таку силу, як і самий документ.

Дуель—поединок.

Духоборці—така секта (віра) людей, близька до штундової. Люде цієї віри кажуть, що поклонятися Богові треба *духом*; вони стоять на тому, що людей вбивати-гріх, а через те не стаєть до війська.

Е.

Евакуація—коли спорожняють щось, напр. шпиталь або лікарню од хворих чи покалічених; евакуація буває на війні, коли частинами вертають військо до дому.

Еволюція—розвій п̄вагом, помалу всього живого, що є на світі. Розвивається, поступає наперед окрема людина, цілий народ і уся людскість. Головне, що ми бачимо в еволюції—це те, що кожен новий ступінь її мусить бути кращий, дужчий, значніший за попередній. Еволюція—це переміна поступова (по малу), тоді як *революція* (див. це слово)—хоче зробити перемену одразу, раптово.

Егоїзм—самолюбство; в противність до нього—*альтруїзм* (див. це слово).

Егоїст—людина, що любить тільки самого себе, дбає тільки про себе, про свою власну вигоду.

Едікт—указ або постанова верховної власти.

Екватор.—Як би можна було землю нашу, круглу як куля, перетяти по половині, як раз по середині, та й знову скласти обидві половинки до-купи, то там, де перерізано кулю, була б смужка кругом її. Отсю от смужку і прозивають *екватором*, немов би то землю справді поєраяно на двоє. Верхню половину кулі йменуть *північна півкуля*, а сїдню—*південна півкуля*.

Екипаж—1) усякий п̄воз: каляса, брчка, віз, сані; усі ті, що служать на кораблі.

Екскурсія—подорож кудись, щоб чогось навчитися та надивитися, або тільки щоб погуляти.

Експедиція—1) похід військовий або инший який (напр. куди небудь для наукових дослідів); 2) відділ—напр., в редакції (див. це слово) газети, на почті, де розсилають усяку кореспонденцію (див. це слово) або самі лишень газети.

Експерімент—спроба.

Експлуатація—визіскування.

Експонат—усе те, що виставляється на показ на виставі, напр.: на сільсько-господарській виставі—зерно, городина, садовина, коні, вівці, свині — все це експонати.

Експерт—той, хто робить дослід, випробовує.

Експорт—значить: скільки вивозять з країни якого продукту чи краму за рік, або що, напр.: експорт зерна з Росії за грюаницю, експорт вина з Франції до інших країв; в противність до експорту—*імпорт* (див. це слово).

Експропріація — коли примусом забирають у когось його добро (землю, хату, гроші) на якийсь час або й на завжди, на користь громадянства або держави (росс. „отчужденіє“).

Екстензивне господарство—таке хазяйство, коли господарь мало прикладає до землі праці, але хоче як найбільшу користь з неї узяти; в противність до цього—*інтензивне* господарство (див. це слово).

Електрика, або електричність—така невидима сила в деяких речах, через яку вони притягають одне друге або відпишають; електрика дає світло, гискрить або горить, немов щітка. Електрика збирається, між иншим, в повітрі, в хмарах і дає блискавку та грім; електрикою орудує телеграф.

Елемент—частина чого небудь; дуже дрібні основні частинки, з яких складається або, краще, на які розкладається якась річ. Вчені кажуть, що увесь світ і навіть повітря (вѳздух), в якому ми живемо та дихаємо, складається з невидимих елементів, *атомів* (див. це слово).

Елементарний—самий початковий, простісінький.

Еманціпація—коли людина стає вільною од чогось—напр. од кріпацтва, од якогось важкого закону, од всього того, що обмежує її в правах та пригнічує.

Еміграція—переселеніє; в противність до нього—*іміграція* (див. це слово).

- Енергія**—сила, що заставляє чоловіка працювати, бути жвавим; *людина енергична*—жвава, рухлива людина.
- Енциклопедія**—книжки, в яких зібрано до купи усе, що люде знають про всячину; збірка усяких відомостів про поодинокі справи, напр. енциклопедія військова, медична, історична та інші. Коли людина дуже знаюча, то на неї кажуть, що це—*ходяча енциклопедія*.
- Епіграф**—1) надпис; 2) думка або віраз, позичаний з чііх небудь уст чи книжки якої та поставлений на початку писання на те, щоб знати було, щò хоче автор (див. це слово) сказати в своєму писанні.
- Епідемія**—пошесна хвороба.
- Епізод**—осібне оповідання в якомусь великому писанні, осібна подія серед інших подій.
- Епілог**—кінець мови, оповідання, драми (див. це слово), події якої небудь.
- Епітафія**—надпис на пам'ятнику на могилі.
- Епітет**—слово, що додається, коли говориться про когось або про щось,—напр.: море *синє*, ніч *ясна*, дівчина *мишна*.
- Епос**—такі писані й не писані твори народні, що склав їх цілий народ, а не хто небудь оден усім відомий, нар.: думи козацькі, пісні, казки, байки—склав не оден чоловік якийсь, а цілий народ, і инший казці чи пісні не одна вже сотня літ, одколи її складено.
- Епоха**—доба—чимало часу (кілько або багато літ) чим небудь вславленого, добре знаного.
- Ерудіція**—вченість.
- Ескадра**—гурт сūден, кораблів.
- Ескадрон**—частина кінного війська,—все одно, що рота в пішому війську.
- Естетика**—наука про красу—ту, що ми бачимо в природі кругом себе і ту, що сами витворяємо, приклавши умілости,—напр.: гарні малюнки, добрий спів, гарна музика—все це джерело естетики.
- Етика**—наука про моральне—про те, щò слід і чого не слід людині робити,—про те, щò єсть найбільше блага.

Етимольогія—частина *граматики* (див. це слово); вона доходить того, що́ таке або инше слово означає, од якого кореню слово те постало, як те слово в мові людській та на письмі одміняється та таке инше.

Етнографія—народознавство, —наука про звичаї людські.

Етнологія—близьке до того, що й *етнографія*, —наука про звичаї народні, про всякі подробиці народнього життя.

Етюд—у малярів—це на́черк малюнка; у письменників—на́черк писання.

Ефект—коли щось вразить, вплине дуже на людину; *зробити ефект*—вразити.

Ешафот—дерев'яний поміст, поставлений на плацу для того, щоб прилюдно покарати людину на смерть: одрубати голову чи повісити.

Є.

Єзуїти—католицькі ченці (монахи), які думають, що можна найганебніший навіть вчинок зробити, аби для слави Божої; єзуїтами звать взагалі хитрих, несовісних людей.

Єпархія—округа, в якій справами церковними порядкує єпископ (архиєрей). Єпархія звичайно буває на цілу губернію.

Єпископ—той, хто править цілою єпархією, округою; архиєрей.

Єретик— той, хто вірує не так, як вчать попи найдужчої віри в краю або в державі.

Єрогліфи—знаки у давніх єгиптян, яких вони вживали замість букв. Єрогліфами звать тепер таке письмо, що нічого в ньому не розбереш.

Ж.

Жандари.—По городах, по залізницях та на границі з чужими землями жандари служать замість поліції, але найголовніша їх праця скрізь в Росії—вишукувати та досліжувати державні злочинства та наглядати за державними злочинцями по тюрмах.

Жерці. Жрець—піп у старовину.

Жовнір—салдат у Польщі та й на Україні за часів польського панування, а з̄араз—в Галичині.

Жовтень—місяць *октябрь*.

Журнал—1) книжка, де записується всякі важніші справи; 2) книжки, що з'являються на світ певного часу: що-місяця, що-тижня або що два тижні.

З.

Забастовка—коли гуртом покидають роботу на те, щоб хазяїн дав більшу ціну або зменшив роботу; *забастовка політична*—коли в державі спиняється усяке життя: стають залізниці, почта та телеграф, не виходять газети, в г̄ороді немає світла, немає чого їсти. Таким способом примушують уряд (правительство) поступитися де-чим на користь громадянству.

Загальний—такий, що обнімає усіх („общій“); загальне напр. голосування на виборах—або всеюдське голосування; загальна справа—така, що дотикається усіх; загальні збори—коли вся громада або товариство збирається.

Законодавча власть—право державної власти встановляти закони для громадян. В тих державах, де є конституція, законодавчу власть має тільки парламент, себ-то справедливо обрані народні заступники, бо

тільки сам народ знає, коли і яких законів йому треба.

Запит („запрос“) депутата в парламенті,—див. Інтерпеляція.

Запоріжжя—було вільне товариство—братство козаків (запорожців), що поселились за порогами Дніпровими. Складалось те вільне товариство з усяких втікачів від панщини та кривди урядової. Запорожці обороняли Україну від нападу татар і від панського знущання та невблі, не так, як теперішні козаки, що знущаються над народом, обороняючи панів і уряд.

Земство—інституція (установа), що заправляє найголовнішими справами цілої губернії або повіту. Земства поділяються на губерські та повітові; як в те, так і в друге гласних (див. це слово) обирає людність; гласні з себе обирають управу (повітову і губерську). Головну власть і догляд за всім має земський збір,—з'їзд гласних. Зараз в Росії земству немає волі, а в багатьох губерніях (між иншим, по всій правобічній Україні) виборнього земства зовсім немає.

Злочин, злочинство—не гарні вчинки: душоубство, крадіжка, убивство та инше таке.

Злочинець (рос. „преступник“)—той, що зробив якийсь злочин. Більшина тих, що кажуть на них в Росії „політичні злочинці“—просто люде, що не догодили чимсь урядові (правительству) та терплять за те, що думають не так, як урядові хочеться.

Зеніт—1) точка на небі, просто над нашою головою (певно, такої точки справді на небі немає—це тільки так говориться); 2) верх, вершок, найвища точка,—напр. в зеніті слави, сили—на вершку слави, сили.

Зефір—легенькій вітерець з заходу.

Зміст—те, що в чомусь міститься, є,—напр. зміст книги—те, що є в книзі.

Зоологія—наука про животину всяку.

Зреформувати—поробити перемічні реформи (див. це слово).

I.

Ігнорувати—не звертати уваги, не вважати.

Ідеал—те, до чого людина простує; те найкраще, бажане, до чого ми наблизитися хочемо, чого домагаємося, але ніяк не досягнемо.

Ідеалізм—коли про щось говориться або щось малюється не так, як воно справді є, а в кращому світлі, гарніше, приємніше.

Ідеальний—1) такий, якого немає навспряжки, а ми тільки збагнути собі можемо; 2) недосяжний; такий, що не можна справдити; 3) не матеріальний (див. це слово).

Ідея—1) гадка, поняття про якусь річ; 2) думка; 3) основна думка в писанні, в роботі, в інституції (див. це слово) та інше.

Іділія—малюнок чи писання, де гарно змальовано просте, спокійне життя сільського люду.

Ідіот—людина не сповна розуму, але не божевільний.

Ілюзія—омана.

Ілюмінація—багато вогнів, свічок, ліхтариків; засвічують їх по городях, коли святкують щось—якийсь славетний день чи важливу подію.

Ілюстрація—малюнок в книзі або писанні; так само приклад який з життя, докинутий оповідачем в оповіданні.

Ілоти—раби в давній Спарті (у Греків).

Імміграція.—Як люде переселяються куди в далеку сторону, то це буде *еміграція*, а коли доставляються

на нові місця—*імміграція*,—наприклад: еміграція з Полтавщини, імміграція у Туркестан.

Імператор—титул державців (царів). В Європі зараз єсть п'ять імператорів: Всеросійський, австрійський, германський, оттоманський (турецький) та індійський (король англійський); в Азії—китайський, японський, корейський, аннамський, персійський; в Африці—абіссінський, а усьох на світі 11.

Імперіалізм—такий лад у державі, коли, як то було колись за римських імператорів, панує не закон, а самоволя правителя, який обпірається на військо.

Імпонувати—так поводитися, щоб люде поважали або боялися.

Імпорт—так само, як імміграція,—тільки прикладається не до людей, що виселяються, а до краму чи товару, що ввозять: *експорт*—що вивозять, *імпорт*—що ввозять, напр.: експорт пшениці з України за границю, імпорт чаю в Росію.

Імпульс—те, що примушує до руху або роботи якої, напр.: війна з Японією дала імпульс визвольному рухові в Росії, показавши всьому громадянству, що бюрократичний уряд веде державу тільки до загибуні і руїни.

Інвалід—салдат чи взагалі людина, не спроможна служити та працювати через старі літа, хворобу, каліцтво.

Інвентар—коли списано добро яке (маєток) і показано, що коштує кожна річ, скільки довгів на ньому та скільки зиску дає. Інвентар буває живий і мертвий; *живий* інвентар—коні, скотина та инше, *мертвий*—усяке знаряддя хазяйське (плуги, борони, вози та таке инше).

Індиферентний—байдужий до всього.

Індивид—сама собі якась людина, якість створіння.

Індивідуальний—особистий, властивий якій небудь одній людині або иншому якому створінню.

Індульгенція—відпустка, прощення гріхів, розгрішення за гроші; вєдилося в давніші часи найбільше в католицькій церкві, бувало і у нас на Вєраїні в XVII столїтті (відпустні грамоти на Вкраїну привозили патріархи зо Сходу—з Єрусалиму, то по).

Індустрія—промисловість.

Індустріяльний—промисловий.

Інертний—млявий, такий, що не любить рушатися, не жвавий. *Інертна людина*—така, що треба її порушити, похнути на щось.

Інерція—недіяльність, нерухомість. *Інерція*—коли як поставити щось, то воно так і стоятиме нерухомо, або як похнути щось—то воно котитиметься аж поки щось не спинить його, напр.: віз з гори котиться по інерції.

Інженер—людина, що вчилася по вищих школах на те, щоб знати як будувати залїзницї, фабрики, заводи та инше таке та умїти орудувати ними.

Ініціатива—найперша думка про те, щоб розпочати якусь справу; первопочїн.

Ініціатор—той, що перший надумав розпочати якусь справу.

Інквізіція—духовний суд католицький минулих часів для еретиків (див. це слово) або, краще сказати, для усіх людей, ненависних духовній власті; таких людей тоді сажали по тюрмах, мучили немилосердно та на смерть карали.

Інкогніто—значить „пòтайки“, не вєявляючи свого прїзвища. *Інкогніто* часом їздять за границею державцї, прибравши для себе якесь прїзвище.

Інсїнуація—погїнка; як хто на кого славу пускає. *Полїтична інсїнуація*—якась брехлива звїстка на те, щоб супротивник помилився.

Інспектор—людина, що доглядає за якоюсь інституцією,—напр. шкільний інспектор, фабричний, податний, інспектор дрібної пòзики (од банку) та инше.

- Інстанція** — кожне урядове місце чи урядова власть: справа якась од нижчого урядовця, або, як кажуть, з *нижчої інстанції*, переходить у вищу інстанцію, до вищого начальства. У вищу інстанцію можна жалітися на нижчу.
- Інстинкт** — несвідоме, проти волі чуття, нюх, напр.: кожна жива тварина має інстинкт обороняти себе і свій рід, інстинкт самооборони.
- Інститут** — 1) вища школа нарівні з університетом; 2) якась інституція (див. це слово), найбільше наукова.
- Інституція** — (російське „учреждение“) — установа якась: суд, школа, також закон, звичай якийсь, — напр.: весілля — це дуже давня інституція народня.
- Інструкція** — наказ, в якому докладно виказано, що і як треба робити, напр.: старості або стражникові дано інструкцію.
- Інсургент** — повстанець, бунтарь.
- Інтелігент, інтелігентна людина** — освічена, з більшим розвитком людина.
- Інтелігенція** — розумні, освічені люде, — в Росії вони беруть велику участь у визвольному рухові, здобуваючи волю та краще життя усьому людови.
- Інтензивний** — напружений; такий, що треба прикласти до нього більш сили, — напр. *інтензивна робота* — така робота, що вимагає більш часу або сили.
- Інтензивне господарство** — таке господарство, до якого докладено чимало праці і коштів; в такому хазяйстві землю порають як найлучче, та за те вона дає найбільшу користь й родить краще, і видача з усього більша; в противність до цього — *екстензивне господарство* (див. це слово).
- Інтерв'ю** — розмова з кимсь того, хто пише по газетах; в розмові допитується він про щось цікаве та важне і подає його в газеті, щоб знали усі.
- Інтерес** — вигода, користь, зиск.
- Інтернаціональний** — міжнародній, світовий.

Інтерпеляція („запрос“) — коли в парламенті (див. це слово) запитують уряд про якийсь урядовий наказ, про вчинок якого урядовця або про подію якусь, і хочуть довідатися, чи уряд про це знає і чи тому залобігає.

Інтимний—дуже близький до когось, дуже приятний.
Інтимна справа—така справа, що про неї знають тільки двоє близьких до себе людей.

Інтонація.—Коли щось вимовляється, читається або співається то вищим, то нижчим голосом, то кажуть—він читає чи співає з інтонацією.

Інтродукція—вступ; найбільше буває в музиці: перш ніж почати якусь річ, грається інтродукцію.

Інфантерія—піхота, піше військо; *генерал од інфантерії*—піхотний генерал.

Інфекція—зараза од того, що в тіло попадають мікроби (див. це слово) і вчиняють хворобу.

Інцидент—несподіваний випадок (случай), несподівана подія.

Іронія—тонка, з'їдлива посмішка, коли людину обзивають не тим, чим вона є справді, напр. страхополоха—лицарем, дурня—розумним.

Іррегулярний—не вивчений. *Військо іррегулярне*—не готове до бою, не вимуштроване; до такого війська належать напр. російські козаки.

Ірритуватися—дуже гніватися, сердитися.

Іслам—див. *Мусульманство*.

Іспит (екзамен)—коли людину випитують, чи знає вона те, що повинна знати, напр.: з науки, ремества, хазяйства та иншого чого.

Істерика—хвороба, коли з людиною таке подіється, що вона й плаче, й сміється, а часом то ще й корчить її.

Істніти, існувати—бути на світі, жити.

Істота—всяке живе створіння на світі.

И.

Идол—деревляна, камінна чи инша яка постать людини чи тварини, якій поклоняються і почитують її, як Бога. Прадіди наші, поки не заведено було серед них 1000 літ назад християнства, теж поклонялися идолам.

Инородці—так в російських законах найменовано підданих російської держави, що не руського кореня: євреїв, поляків, вирменів, грузинів, киргизів та инш. **Инородців**—євреїв та поляків, напр.—значно обмежено в де яких правах.

К.

Кабінет—світлиця, покій для письменницької роботи.

Кабінет Міністрів—усі міністри в якійсь конституційній державі. Звичайно кабінет такий складається з людей одного духу, з одною спільною політичною програмою (див. це слово), і часто, як що доводиться хоч одному міністрові податися не з своєї охоти в одставку, то подається разом з ним увесь Кабінет.

Кадетська партія—див. „Партія народньої свободи“.

Казарма—будинок для великого числа людей—робітників, солдатів та инш.

Каземат—темна хата в кріпості або в тюрмі, куди садовлять дуже важних злочинців.

Каламар—чорнильниця.

Каліграф—той, що гарно (чисто) пише.

Камарілья—гурток вельможних коло якогось державця, які підтайки впливають на державні справи.

Камера—трохи подібне до нашого слова *комора*—помешкання, хата, напр.: камера мирового судді, камера дезінфекційна (де нищать заразу, обеззаражу-

ють різні речі після заразного хворого). *Камера фотографічна*—скринька, пристрій, яким здійснюють фотографії (портрети, малюнки та інше). У Болгарії *камерою* звуть парламент (з одною Палатою,— див. *Палата*).

Камертон—струмент, немов вилка із сталі, який видає з себе постійно однаковий звук, тон.

Кампанія (не компанія)—справжня війна або боротьба громадських гуртів між собою,—напр. виборча кампанія, коли одні партії змагаються з іншими, щоб у парламент (в Державну Думу—у нас) обрано було за послів їхніх кандидатів (див. це слово).

Канал—глибокий та широкий рів з водою, облямований по боках каміням, щоб не засмічувався; канали бувають такі великі, що по них плавають пароплави (параходи) і навіть великі кораблі.

Каналізація.—По городах прокладають під землею широкі глиняні труби; по тих трубах спливає десь за город, на поле або в річку, всяка нечистота, помій, людський послід, та що; каналізацію по більших городах проведено в кожен двір, як і водопровод (див. це слово).

Кандидат—той, кого вважають за достойного, щоб настановити на посаду якусь; особа, що має заступити другого когось на посаді,—напр. коли скинуть старосту або старшину, то заступає його *кандидат*.

Канонада—коли довго, мало не без перестанку стріляють з гармат.

Кантон—у Франції—щось немов наша волость, у Швейцарії—окрема республіка (невеличка держава, з яких складається Швейцарська державна спілка).

Канцлер—найстарший міністер (міністер-президент); у Германії канцлер—єдиний міністер, що відповідає перед парламентом. (див. це слово); в Росії титул канцлера дається часом міністрові чужоземних справ за особливі заслуги.

Капітал—крім грошей, усе те, що потрібно для продукції (див. це слово): гроші, сировий матеріял, машини, будинки; капітал буває *постоянний* (машини, будинки) і *оборотний* (сировий матеріял, гроші).

Капіталізація—коли добро якесь, машини, струмент усякий та инше переводиться на гроші.

Капіталіст—грошовита людина, багатир; в хліборобстві та у фабричній справі капіталіст бере участь тільки тим, що дає гроші; працюють за нього робітники, але їм платиться не все те, що вони заробляють хазяїнові, а тільки частину того, а решта їхнього заробітку застається капіталістові (див. *буржуазія*).

Капіталістичний лад—такий лад, коли одні за працю свою мають менше, як заробили, а другі, зовсім не працюючи, мають великий зиск (див. *буржуазія* і *капіталіст*).

Капітуляція—умова з ворогом про те, щоб віддати йому військо або кріпость. Капітуляція завжди вважалася ганебною річчю, великим соромом.

Карантин (калантир)—такі санітарні (лікарські) інституції (установи) на границі держави або на границі округи якої, де людей придержують і не пускають далі, щоб не розвозили хвороби.

Кардинал—висока духовна особа в католицькій церкві, найстарша зразу за папою римським, найвища од усіх католицьких архієпископів та єпископів.

Кар'єра—удача на службі або в громадському житті.
Зробити кар'єру—добре і скоро вислужитися.

Карикатура—малюнок (словом чи фарбами), де смішно когось або щось змальовано.

Кармазин—тонка, яскраво-червона тканина.

Касса—1) скриня або шафа на гроші та на цінні папери; 2) гроші готівкою, що десь зберігаються; 3) місце, де приймають та дають гроші.

- Кассація**—коли наново розглядається судовий присуд, як що постановлено його не так як слід по закону.
- Каста**—стан (сословіє), гостро одмежований од інших станів і такий, що нікого стороннього до себе не приймає. В старовину у Єгипті напр. були каста жерців або салдатів: коли батько жрець або салдат—то й діти мусили тим самим бути, а до иншого стану приставати не можна було.
- Катаномби**—кладовища під землею, в печерах.
- Катальог**—список яких небудь речей, найбільше список книжок.
- Катастрофа**—важлива подія, що дуже сумно кінчиться; сумний кінець (смерть, руїна та инше).
- Категорія**—піділ, відділ, сорт; схожі частини якогось гурту чи групи, напр.: школярів поділено на кілька категорій.
- Категоричний**—рішучий.
- Катедра**—1) епархія або город, де живе єпископ; високий столик на підвисненню в церкві або в школі: сидячи або стоячи коло нього промовляють; 2) посада професорська (див. це слово) у вищій школі.
- Катехизис**—підручник, в якому викладається якусь науку (найбільше про віру) таким способом, що спершу стоїть запитання, а тоді відповідь на нього.
- Каюта**—кімната на кораблі або паракорді для офіцерів та пасажирів (подорожніх).
- Квота**—скільки усього грошей (рос. „сумма“).
- К.-Д.**—скорочене ім'я російської політичної партії *конституціоналістів-демократів* (див. це слово), або ж „Партії народної свободи“.
- Килограм**—міра ваги у французів; по нашому—без малого 2 з половиною хунти.
- Километр**—міра довжини у французів, трохи менше од нашої верстви (469 сажень).

Кисень (Кислород)—найголовніша частина воздуха; без кисеню не було б чим дихати живим створінням та рослинам. Коли узяти одну частину кисеню та дві частини *водню* (див. це слово), то буде *вода*.

Клас — 1) гурт дітей, що вчать ся цілий год разом одних наук, — через те й школи бувають *однокласові*, *двохкласові*, *чотирьохкласові*, *8-класові*, (напр. гімназії та реальні школи); 2) гурт людей одного достатку; часом в одному стані (напр. серед селян) може бути кілька класів людей: *заможніх* (дуків-багатирів), *середніх* господарів, і *бідноти*, *голоти* (*пролетаріїв* — див. це слово).

Класифікація—коли щось ділять на класи (гуртки, групи) або відділи, — напр. розкладають по сортах *якесь* зéло, рослини, каміння та інше.

Класицизм—коли в школах (середніх або й вищих) вважають за найважливі та найбільше вчать давніх мов—латинської та грецької, а не тих наук, яких людям найбільше потрібно. Давніше, по середніх та вищих школах по всьому світі вчили усячини не рідною мовою, а мовою латинською.

Класова боротьба—боротьба між людьми неоднакового достатку; боротьба робітників та наймитів із хазяями (з дітчачами, фабрикантами та інше) за для того, щоб вибороти собі кращі умови життя, краще удержання та плату. Свідомі, одначе, робітники не тільки про власну свою вигоду дбають, але більшина їх домагається і політичних правів для себе та для усього люду в державі.

Клерикал—людина, що одних думок із духовенством, або й сам—духовна особа. Клерикали намагаються, щоб духовна власть в державі переважувала світську.

Климат—погода, що постійно буває в якому місці, наприклад: у південних краях теплий климат, а у північних—холодний; буває здоровий климат і не здоровий, шкідливий.

Клуб — чималий збір людей, що зіїшлися на забавку. Клубом звуть і той будинок чи хату, де такі збори бувають. *Клуб політичний* — товариство людей, що сходяться до-купи та обмірковують політичні справи.

Клумба—грядка квіток.

Коаліція—спілка держав або політичних партій для того, щоб гуртом чокось досягти.

Коаліційний—спілковий; складений з заступників різних партій.

Кодекс—збірка законів, правил, постанов, напр. російське „Сводъ Законовъ“.

Колір—цвіт,—напр. одѣжа чорного коліру.

Коллегія—1) інституція (установа), в якій члени мають однакові права і всякі справи порішають більшістю голосів; 2) школа, де школярі заразом і вчать ся і живуть.

Коллегіальний—товариський, гуртовий.

Коллективизм — соціяльна (див. це слово) наука, яка вчить, так само як і комунізм (див. це слово), що земля та капітал повинні бути не власністю одної якоїсь особи, як зараз, а належати усій громаді або робітничим товариствам (*асоціаціям*—див. це слово) і тільки те, що потребує кожна людина, може бути власністю її самої.

Коллективний — збіраний, гуртовий, напр. *колективне прохання* — прохання до когось, вислане не однією людиною, а підписане кількома або великим гуртом людей.

Коллекція—збірка речей одного сорту, напр.: *колекція писанок, давніх грошей та инше.*

Колонізація — заселення, займанщина якихось земель. У нас, напр. в Таврії та в інших губерніях — німецька колонізація, в Волинській губ.—чеська.

Колонист—переселець з иншого місця або з чужої держави. У нас колонисти—німці, чехи та інші пересельці з-заграниці.

Колонія—дворище; хуторець або ціле село колоністів, пересельців.

Колосальний—величезний.

Комбінація—1) обставини; 2) обміркований, як слід, план, як зробити щось найкраще.

Комедія—така лицедія (в театрі або в книзі), в якій смішно змальовано негарних або смішних людей, негарні або смішні вчинки, але так, що це викликає сміх, а не огиду або гнів.

Комерсант—той, хто робить комерцію, має велику торговлю.

Комерція—велика торгівля; торговельні обороти.

Комета—хвостате світило, що з'являється часом на небі.

Коментарії—пояснення або тлумачення якогось писання.

Комісія—гурт людей, якому призначено розглянути та обміркувати якусь справу.

Комитет—1) збір людей, настановлених якоюсь властю на те, щоб обміркувати накази якісь та заходи; 2) збір уповажнених, щоб обмірковувати справи.

Комитет міністрів—висока урядова інституція (установа); в комітеті міністрів розглядаються гуртом такі справи, яких кожен міністер по одинці не може розв'язати. В Росії, замість комітету—Рада („Совѣтъ“) міністрів.

Коммуна—грумада або гурт людей, що живе коммуністичним життям (див. *коммунизм*).

Коммунизм—соціяльна (див. це слово) наука про те, що не повинно бути ніякої власности („частної собственисти“) у поодинокій людини, а все мусить належати державі або окремим самостійним громадам, і всі громадяне повинні мати однакові достатки.

Коммунизм—наука близька до *коллективизму* та *соціялізму* (див. ці слова), але *коллективизм* дозволяє, щоб була приватна („частна“) власність на те, що потребує людина, а *соціялізм*—вимагає, щоб було скасовано приватну власність *тільки на капіталі* (див. це слово).

- Коммунікація** — шлях водяний чи сухопутний між одним і другим місцем.
- Компас** — такий прилад, що показує усі чотири сторони світа; це кругленька застекляна скринька, в якій в середині повертається намагнітована (див. *магніт*) стрілка, і оден кінець її постійно показує на північ, а другий на південь.
- Компетентний** — тямущий в чомусь, знаючий.
- Компіляція** — писання не з власного розуму, а напозичане з чужих писаннів.
- Комплект** — повне число людей чи речей яких, скілько десь їх повинно бути, напр. комплект газети за год — усі числа, скілько їх було за год.
- Ко позитор** — людина, що komponує музичні твори.
- Компонувати** — складати, творити, робити.
- Компромітувати** — славу робити, погінку гнати (див. *інсінуація*).
- Компроміс** — коли людина погожується з кимсь, поступаючись трохи своїми думками.
- Комфорт** — вигоди; як хто живе у добрі, вигідно.
- Конвенція** — згода, умова про щось між двома державами.
- Конгрес** — 1) збір державців або їх уповажнених на те, щоб обговорити міжнародні справи; 2) збір, з'їзд вчених людей; 3) американський парламент (див. це слово) — збір народніх заступників в північних американських Штатах.
- Кондитор** — той, що зготовляє та продає ласощі.
- Кондиція** — умова, договір.
- Кондуктор** — той що на службі на залізничому поїзді, на електричній городській залізниці (трамваї), та инше; дрібний урядовець в лісовому відомстві.
- Конклав** — збір кардиналів (див. це слово) у Римі для того, щоб обрати нового папу.
- Конкретний** — наочний, такий що ясно можна його бачити та зрозуміти; в протпвність до нього — *абстрактний* (див. це слово).

- Конкуренція**—випереджування, суперництво. напр. конкуренція між двома крамарями,—коли оден перед другим пускає дешевше крам, або *робить конкуренцію* один другому.
- Конкурс**—те саме, що й *конкуренція* (див. це слово), тільки говориться про речі поважніші—про явусь надгороду (подяку), посаду, місце та инше, напр.: *в школу приймають* хлопців або дівчат *по конкурсу*—тих, хто краще іспит (екзамен) здасть.
- Консеквентний, консеквентно**—коли що робиться розумно, до речі.
- Консервативний**—такий, що обстоює за старий лад державний.
- Консерватизм**—нахил до старого державного ладу, до старих порядків та ворожнеча до усякої переміни, до всякого поступання наперед.
- Консерватор**—прихильний до старого ладу, ворог всяких реформ (нових порядків), перемін.
- Консерви**—усякий припас (їстівне): м'ясо, риба та инше, припасене та заправлене так, щоб не псувалося довгий час; консервів багато уживається у війську.
- Консервувати**—припасати щось та заправляти так, щоб не псувалося:
- Консіліум**—нарада, напр. *консіліум лікарів*—нарада лікарів про тяжко хворого: що йому таке та що йому порадити.
- Консисторія**—інституція (установа), що порядкує усіма справами духовенства з цілої епархії (губернії).
- Конспект**—короткий, але докладний переказ чієїсь промови або того, про що говориться у якійсь книзі чи якому писанні.
- Конспіративний**—таємний, потаємний.
- Конспірація**—таємні, потайні змовини.
- Констатувати**—потвердити, посвідчити, що справді щось сталося або є, напр.: *лікарь констатував смерть*—посвідчив, що людина справді вже мертва.

Конституанта—установчі збори („учредительное собрание“); сейм (див. це слово), що встановляє конституцію (див. це слово).

Конституціоналісти-демократи (корочче **К.-Д.**)—політична партія у Росії (пізніше найменовано її „Партія народньої свободи“). В першій Державній Думі і перед виборами в першу Думу мала вона найбільшу силу. Домагається вона для усього люду землі і волі.

Конституція—державний устрій або основні закони (конституційний акт), що заводять народне заступництво в державі. Конституцію встановляє народ через своїх заступників (див. „Установчі Збори“); в ній мусить бути ясно визначено: які права та обовязки має правитель, незайманність громадянських правів (незайманність особи, хати та листування, воля віри, слова, друку (печати), спілок (союзів), ходити та їздити скрізь); які права та обовязки парламента (чи Державної Думи—у Росії), а також міністрів; який має бути суд, фінанси (грошові справи), військо та увесь взагалі державний лад. Коли вже складено та написано конституцію, правитель у державі присягає їй, і тоді конституцію вже заведено. Народ, памятаючи, що конституція боронить його волю й права, сам пеклється про те, щоб її часом не зламано було.

Консул—дипломатичний (див. це слово) заступник держави в чужому краї; він боронить права людей своєї держави, допомагає їм у торгівлі та промислах.

Консультація—нарада знаючих людей, спеціалістів (див. це слово), напр. лікарів про якогось хворого, адвокатів про яку трудну судову справу.

Контентувати—вдовольнити.

Контінгент—певне число чогось—напр. москалів в полку, учителів в школі; умовлене число грошей, війська.

Континент—суходіл; в противність до нього—острів на воді.

Контрабанда—коли підтайки перевозиться з-заграниці якийсь крам для того, щоб не платити за нього оплатку („пошліни“); самий крам, що підтайки перевозиться або вже перевезено.

Контракт—договір, умова на письмі.

Контраст—щось зовсім навпроти, противулежне,—напр.: *біле контраст з чорним.*

Контрибуція—данина (грішми, припасами та инше), яку переможець накладає на супротивника. Після війни Росія заплатила Японії контрибуції 180 мільйонів.

Контроль—коли повіряється, чи так як треба складено звідомлення (отчотність); та повернуто гроші на те, на що треба.

Контр-революція—революція навпроти; коли намагаються привернути той самий лад державний, що був до революції.

Конфедерація—1) спілка; 2) в давній Польщі так звалося повстання шляхти (дворян) проти королівських та сеймових (див. *сейм*) наказів; 3) спілкова держава з менших держав з рівними правами, штатів (див. це слово), країн.

Конференція—нарада кількох людей про якусь поважну справу, напр.: рада учителів, нарада послів од держави про якусь справу, що годилось би усім державам разом її розв'язати. Напр. р. 1899 в Гаазі (в Бельгії) була конференція (т. звана *Гаазька мирового конференція*), скликана російським урядом на те, щоб обміркувати, чи не можна було б усім державам більш не воюватися.

Конфіденціально—підтайки, щоб инший ніхто не знав.

Конфірмація—коли вища власть потверджує присуд судовий, найбільш—присуд військового суда покарати на смерть.

Конфіскація—кара, коли забирають в казну якесь добро; *конфіскація газетів, книжок*—коли поліція забірає і не пускає у продаж газети або книжки.

Конфіскувати—забрати в казну чієсь добро.

Конфлікт—коли дві особи, інституції (установи) або держави гостро стають одна до одної, напр. *конфлікт міністрів з Державною Думою*—коли Дума сказала їм йти собі геть.

Концентрація—коли щось стягнуто, зібрано до-купи, в одне місце.

Концерт—громадський збір, де музики на всяких струментах та співці (по одінці і хором) грають та співають музичні твори.

Концессія—коли уряд чи інституція яка (зёмство, городська Дума, або що) дає ко́мусь право щось завести чи вибудовати таке, чим звичайно порядкує держава, напр. вибудовати залізницю, міст. Через отакі концессії на річці Ялу в Корей почалася й війна Росії з Японією.

Кооперація—коли працює гуртом кілька або багато людей чи товариств, на свою користь або на користь громади. Кооперацію заводять: 1) щоб забезпечити свої найважливіші потреби, 2) щоб збувати здобутки хазяйства та мати кредит (позичатися). А для того й заводиться усякі товариства: артілі (хліборобські та інші), потребительні товариства, заповогові каси, продукційні („производительныя“) товариства, кредитні, позичкові, та инш.

Кордон—граніця; *за кордоном*—заграницею.

Корифей—визначна людина в науці, в умілости та такому иншому.

Корона—уряд (правительство), державна власть—монарх, король, міністри та инші заступники державної власти.

Коронний—такий, що належить до держави; *призначений од уряду (правительства).*

Корпорація—громадська спілка, в якій люде з'єдналися для спільного діла, мають свій статут (устав) або правила, яких усі вони повинні слухатися, напр. корпорація лікарів, адвокатів, учителів.

Коректний—чемний, звичайний; *коректна людина*—така, що чемно поводиться.

Коректа—коли в друкарні складуть („наберуть“) щось до друку, то ту складню („набор“) треба поправити, щоб не було в ній помилок; таке справляння помилок і зветься коректою.

Кореспондент, або дописувач,—людина, що дописує до якоїсь газети або журналу про всякі новини; той хто листується постійно з кимсь.

Кореспонденція—дѳпис, усяке листування, листи (письма).

Космополіт—всесвітній громадянин,—той, кому байдуже про рідний край та рідний люд, про свою національність (див. це слово), хто вважає своєю батьківщиною (вітчиною) увесь світ. Одначе такої людини, щоб вона була всесвітньою (не українською, не московською, не німецькою, не турецькою, або иншою якої породи) бути не може.

Крамольник, крамола.—В старовину в Московщині так прозивали тих, що важили на князя чи царя або на тих, що поблизу його стояли. Тепер консервативні (див. це слово) люде крамольниками іменують усіх, хто не по їхньому думає про політику, то-б то усі поступові політичні партії. Крамолу доба-чають вони навіть в тому, як хто спочуває справі визволення.

„Красная сотня“—так часом де-хто іменує російських революціонерів в противність до *чорної сотні* (див. це слово).

Креатура—1) створіння; 2) людина, що вийшла в люде через другу, створіння тієї другої.

Кредіт—позичання; коли береться гроші або крам який у борг, в позику.

Кредітні інституції—де-які банки, позичкові каси, товариства взаємної позички, позичкові („кредітні“) та позичково-зберегательні [„ссудо-зберегательні“] товариства, де можна достати грошей за невеликий процент;—не так, як у жмикрута-лихваря.

Кредітор—той що дає гроші в позичку, у борг.

Кредитувати—давати в бор, в позичку.

Крейсер—див. *кружляк*.

Кризис, чи Криза—1) в політиці—таке становище, коли мусять перемінитися головні особи, що порядкують державними справами, або сама політика; 2) в промисловості—скрутні часи; 3) в медицині (в лікарській справі)—коли хвороба повертає на краще, коли вже починає одужувати хворий.

Криминал—тяжка провина, за яку накладається кару.

Критерій—підстава, міра для якоїсь думки, гадки.

Критика—коли уважно обмірковується та розглядається якусь річ, писання, закон та інше—чи здатне воно до чого, чи ні; розсудливий присуд.

Критичне становище—кепські, погані якісь справи, напр.: критичне становище фінансів (див. це слово)—коли нема грошей.

Кружляк (крейсер)—скороходне військове судно, озброєне легкою артилерією (див. це слово), здатне довго пробувати на морі.

Кулемет.—Недавно придумали таку машину, з якої стріляють часто та густо кулями, немов дробом з рушниці.

Кулуар—закапелок, закуток; в парламенті (або в Державній Думі—у нас)—бокові покої, де сходяться посли та одпочивають після засідання.

Культ—почитування якоїсь особи, речі або з'явища в природі, немов Бога, напр. культ сонця або вогню—коли люде поклоняються сонцю та вогневі, як Богіві; культ якого небудь ідола.

Культура—1) коли щось обробляється, розводиться, ви-кохується; 2) освіта, цивілізація (див. це слово)—

все те, що людність здобула за тисячі віків свого життя; 3) побут, громадянське життя.

Куратор—попечитель, опікун,—напр. куратор шкільної округи.

Кур'єзний—смішний, чудний, цікавий. *Кур'єзна справа*—чудернацька, чудна якась справа.

Курія—клас (див. це слово), або група (гурт) людей, що обирає своїх послів у парламент (Державну Думу—у нас) окремо од інших класів. Вибори в куріях бувають там, де немає вселюдського, прямого і рівного виборчого права,—то-б то там, де заведено *виборчий ценз* (див. слово: виборчий ценз). Курії бувають: селянська, городянська, земельних власників, робітнича та інші. Такі вибори в Державну Думу в куріях заведено і у нас маніфестом 11 грудня (декабря) р. 1905.

Курс—1) ціна на грошові державні папери, яку встановляють на біржі (див.), напр.: курс ренти російської дуже впав після Цусимського побоювища; 2) напрям у чомусь,—напр. корабель узяв курс на захід, або політика взяла інший курс; 3) курс в школі—ті науки, яких треба вивчити за якийсь час,—напр.: скінчив курс лікарських наук.

Курсив—похилий, схожий на рукописне, друкарський шрифт (букви), напр.: *село, хата*.

Кур'єр—посланець.

Л.

Лабораторія—будинок чи хата, де працюють аптекарі, химики (див. це слово) та військові люди (артилеристи—ракетчики).

Лава—така гаряча текуча маса (розтоплене каміння, залізо, пісок, усякий металл (див. це слово) та інше, що тільки єсть в середині землі), що широкою річкою тече з вогневої гори або вулькану.

Лазарет—шпіталь.

Лаконичний (говориться тільки про мову)—напр. *лаконична відповідь*—коротка, мов одрубана, але виразна, ясна відповідь.

Ландтаг—крайовий сейм у німців (в Германії), палата народніх заступників в кожній окремій германській державі.

Ландшафт або пейзаж—гарний малюнок якоїсь місцевости.

Легальний—законний.

Легалізувати—ввести в закон, напр. *легалізувати партію*.

Легенда—казка.

Леґіон—полк салдатів у давніх римлян; велика сила чогось.

Лексикон—словарь.

Лектор—той, хто читає; той хто викладає щось перед цілою громадою людей, читає лекцію (див. це слово).

Лекція—коли професор (див. це слово) викладає науку слухачам - студентам; коли викладається про щось перед цілою громадою людей.

Летаргія—замирання; часом людина замирає на кілька днів—*лежить у летаргії*.

Ліберал—людина, що стоїть за волю, свободу.

Лібералізм—любов до волі, свободи; в протвність до лібералізму—*консерватизм* (див. це слово).

Ліберальний—вільнодумний; той хто бажає, щоб в державі було більше волі.

Ліві—так звать тих послів у парламенті (у нас—Державній Думі), що належать до партій *ліберальної, радикальної та соціалістичної* (див. ці слова). Зайшов такий звичай, що послы ці сідають на зборах парламента на лавах ліворуч од голови (предсідателя), а праві послы (напрямку *консервативного* (див. це слово),—праворуч, через те й звать одних—*ліві*, а других—*праві*. Крім того в парламенті є ще й *центр* (осередок); в центрі сідають помірковані послы, що не хиляться ні до правих, ні до лівих.

Ліга—спілка.

Лідер—слово англійське і означає: ватажок політичної партії.

Ліквідація—останні рахунки, коли якась справа спинається,—напр. ліквідація позичкового товариства—останні рахунки усякі, коли мають припинитися товариські справи.

Ліліпут—людина дуже малого зросту.

Лінгвістика—язикознавство; наука про мови усякі.

Лінча суд—самосуд над людиною. Назва ця пішла з Америки, де колись був такий Лінч, що звелів вішати злодія там, де його спіймано буде.

Лірика—1) писання, найбільш вірші, де автор малює свої власні почування, свій настрій; 2) чутливість, жалісливість.

Ліричний—чутливий, жалісний,—напр. спів або вірші чи оповідання.

Літера—буква.

Літератор—письменник.

Література—див. *письменство*.

Літографія—спосіб друкування книжок або малюнків, коли їх друкують не оливою, а літерами (буквами), а вирізаними на камені.

Липець—місяць *юль*.

Листопад або **Падолист**—місяць *ноябрь*.

Логика—наука, що вчить, як складаються у людини думки та що треба знати, щоб до речі і розумно їх викладати.

Логичний—розумний, з розумом, напр.; він говорить або робить логично,—з розумом, так як і годиться розумній людині.

Локалізувати—задержати в якомусь місці, не дати далі поширитися,—напр. локалізувати пожежу, хворобу та инше таке.

Локомотив—парова машина, яку можна перетягати з одного місця на друге.

Локомотив—паровоз.

Лорд—так звать в Англії вельможних панів найвищого коліна.

Лотерея—кидання жеребка на щастя, щоб щось виграти.

Лояльність—законність.

Лояльний—той, хто не йде проти закону.

Лютеранство—одна з найголовніших християнських вір на світі; пішла вона літ з 400 назад од Лютера, німецького попа, запеклого ворога католицьких звичаїв церковних. Ця віра найбільше поширилась серед німецьких народів.

Лютий—місяць *февраль*.

ЛЯ—шоста нота в гаммі (див. це слово).

М.

Магнат—великий пан, багатирь, аристократ (див. це слово).

Магніт. Де-які породи каміння та металів мають в собі якусь силу, що притягає до себе залізо та сталь. Ця сила зветься *магнітизмом*, а ті породи—*магнітом*.

Магометанство (або Іслам)—віра, що її заснував Магомет. До цієї віри пристали турецькі народи (турки, татари та інші де-які).

Мадяри—народ *угорці* (венгри).

Майорат—коли до старшого в роду переходить нерухоме добро в спадщину по смерті близьких родичів.

Максимальний—найбільший.

Максимум—найбільше (в ціні, в числі).

Мандат—наказ, доручення,—напр.: виборці дають мандат своєму послові у парламент.

Маневрувати—1) ходити туди й сюди,—напр. паровоз або військо маневрує; 2) пускатися на хитрощі.

Маніфест—оповіщення; коли монарх чи инша яка верховна власть або велика партія політична оповіщає

усих людей у державі про якесь важливе діло чи подію.

Маніфестація—стовпище людей, що йдуть вулицями, часом з прапорами, з співами, щоб виявити співчуття або невдоволення з чогось.

Манія—така хвороба, божевілля, коли людина звихнеться на чомусь і вважає себе або за царя, або Бога, пророка та инше таке.

Манускрипт—рукопис; те що написано рукою, а не друковане.

Мануфактура—усяке фабричне промислове підприємство —найбільше таке, де роблять крам (на одяг).

Маріавити—нова віра в Польщі серед католиків (постала року 1906); маріавити не вважають папу за голову церкви, не приймають де-яких церковних обрядів (звичаїв), говорять, що ксьондзам можна жонатим бути, як і попам.

Марксизм—наука Карла Маркса, німецького письменника, який в своєму творі „Капітал“ доводить, що робітничий клас доти житиме нужденно та доти буде нерівність між людьми (багатими і бідними), доки капітал (фабрики, заводи, машини,—все те, що постачає капіталістам ще більші капітали), будуть власністю самих багатирів-капіталістів, а бідні за безцінь продаватимуть свою робочу силу. А не буде цього тоді; коли капітал стане власністю цілої громади, власністю робочого люду.

Мародер—салдат-грабитель на війні, що покинув військо на те, щоб грабувати людей.

Марсельеза—військова пісня, складена у городі Марселі у Франції за часів першої французької революції (року 1792), тепер—французька національна пісня (гімн), яку співає увесь народ.

Маршрут—наперед визначений шлях, кудю хтось йтиме чи їхатиме, і показано, де він і коли спинятиметься по дорозі.

Масса — 1) щось вкупі змішане, перемішане, перетоплене, переплавлене, напр.: коли хочуть виробити залізо, то розтоплюють залізну руду (грудки землі чи глини з залізом) разом з піском, і тоді тече масса; 2) велика сила чогось, —напр. народу, грошей.

Математика — наука, що вчить, як рахувати та міряти усячину. До математики належать науки такі, як: арифметика та алгебра — науки про те, як рахувати; геометрія та тригонометрія — про те, як обміряти усячину.

Матеріалізм — така наука, що на світі немає ніякого духа (душі та Бога), а є сама лишень *матерія* (плоть), з якої постав увесь світ.

Матеріаліст — 1) прихильний до науки матеріалізму (див. це слово); 2) той, для кого достатки та всякі потреби тіла дорожчі од потреб духа.

Матеріальний — з самої матерії (плоті); *матеріальні достатки* — речі, потрібні для життя.

Машиновий — немов машина; *робити машинно* що-небудь — робити, не думаючи а ні трохи, немов це машина робить.

Масштаб — якась міра, якою міряють на письмі (на плані) аршини, сажні, верстви.

Медицина — лікарська наука про те, як збудоване тіло людське, про хвороби та їх причини, про те, як остерегти себе од хвороб та як їх лічити (курувати).

Меланхолія — тяжкий сум, журба.

Меліоративне товариство — спілка земельних власників — на те, щоб гуртом зробити землю більш родючою, висушивши, напр., болото, провівши воду та инше таке, — взагалі, щоб завести краще господарство.

Меліоративний кредит — позичка з казни товариствам, інституціям (установам) або окремим людям на те, щоб допомогти господарству.

Меліорація — господарські заходи коло землі, щоб зробити її більш родючою і златною до порання.

- Мелодичний**—мелозвучний, такий що приємно слухати.
- Мемуари**—згадки, записи чієсь про те, що діялося за його пам'яті.
- Мета**—все одно, що й *ціль*.
- Металл**—золото, срібло, оливо, залізо, мідь та инше таке, що добувають у землі та оброблять на користь людям.
- Металургія**—наука про те, як добувати та обробляти метали (див. це слово).
- Метаморфоза**—велика переміна; коли з кимсь станеться така велика переміна, немов він вдруге на світ народився.
- Метафізика**—наука про таке, що ні розум наш, ні чуття збагнути не може, бо на власні очі бачити того не можна,—напр., життя на тім світі, що таке душа, Бог,—все це належить до метафізики.
- Метеор**—усякі з'явища в атмосфері (у в'оздусі): грім, блискавка, дощ, сніг, роса, туман, веселка та инше таке.
- Метеорологія**—наука про те, що діється в атмосфері (в в'оздусі), наука про погоду: дощ, сніг, спеку, мороз, вітер, вагу в'оздуху та инше таке. Все це записується щодня тричі на метеорологічних станціях і з записів тих потім знати, коли, де і що в атмосфері сталося, а також—якої де погоди найближчого часу можна сподіватися.
- Метода або метод**—шлях, спосіб для досліду над чимсь; порядок, напр.: учитель вчить або лікарь лічить до своїй методі—своїм способом.
- Метрична система**—мірвання на *метри*. **Метр**—французька міра, більш од нашого аршина.
- Механіка**—наука про те, через що і як усяка річ на світі порушується та має рівновагу.
- Мі**—третя нота в гаммі (див. це слово).
- Мізантропія**—ненависть до людей.
- Мікадо**—титул японського імператора.

Мікроби—такі вельми дрібні живі створіння, що можна бачити їх лишень через мікроскоп (побільшуюче скло); вони псують кров у людини або тварини, і через те постають усякі хвороби; те саме, що *бацилли* або *бактерії*.

Мікроскоп—побільшуюче скло.

Мікроскопічний—дрібний,—такий, мовляв, що тільки у мікроскоп можна побачити.

Мілітаризм—такий лад, за якого уряд найбільш дбає про те, щоб у державі було багато війська, і на це витрачає дуже багато народніх грошей, на інші ж потреби мало зважає.

Міліція—городське та земське військо („ополченіє“), що кличуть його тільки тоді, коли буває війна. Міліцію заведено в Швейцарії та американських північних Штатах, а реєстрового війська там немає.

Міліярд—тисяча мільйонів.

Мінералогія—наука про мінерали,—про усякі камінці, метали, живе срібло, нафту та инше таке, що водиться в землі.

Мінімальний—найменший серед чогось.

Мінімум—найменше (в ціні, в числі) серед чогось; в противність до нього—*максимум*.

Міністерство—найвища центральна (див. це слово) інституція (установа), що порядкує значною частиною державних справ. У нас міністерства такі: міністерство юстиції („справедливости“), внутрішніх справ, чужоземних справ („иностранныхъ дѣлъ“), військове, морське, торгвлі та промисловости, міністерство скарбу (фінансів), хліборобських справ та державних маєтків („Главноеуправленіе по землеустройству и земледѣлію“), царського двора та уділів.

Міністер-президент або **премер-міністер**—найстарший міністер в констітуційній державі; голова в кабінеті міністрів.

Міністер-резидент—посланник дипломатичний (див. це слово), уповажнений держави в чужій якійсь державі.

Мініатюрний—дрібнесенький, малесенький.

Мінус—знак в математиці (див. це слово), який показує, що од одного числа треба одлічити друге, напр. $10 - 7 = 3$, або десять мінус сім (чи без семи)—буде три.

Міну́та або **хвилина**—шістдесятя частина години, бо година має 60 мінут, а кожна мінута—60 секунд.

Міраж—марєво.

Міссіонер—людина, послана на те, щоб проповідувати слово Боже серед людей иншої (не християнської) віри.

Міссія—1) послаництво, доручення; 2) гурт людей, посланих кудись на те, щоб проповідувати християнську віру.

Містіфікація—обманство; як дурять когось.

Містичний—таємничий; такий, що має особливе, таємниче значіння.

Мітінг—великий збір, на який зійшлися люде, щоб обміркувати питання та справи, найбільш—політичні.

Міт (міф)—1) оповідання про поганських богів; 2) байка, вигадка.

Мобілізація—1) збори війська до походу; 2) спродаж землі та будівель в инші руки.

Мобілізувати—робити мобілізацію (див. це слово).

Модерний—новітній.

Монарх—державець у державі; самодержець.

Монархія—такий державний лад, коли царь (монарх) править державою або сам оден, або разом з народніми заступниками. Самодержавна, чи *абсолютна* (необмежена) монархія тепер є ще тільки в Турції, Китаї, Сіамі (в Азії) та в Марокко (в Африці), а *конституційні монархії*: в Англії, Германії, Бельгії, Голандії, Італії, Іспанії, Португалії, Швеції, Норвегії, Данії, Австрії, Угорщині, Руминії, Болгарії, Сербії, Японії та Персії. Росія після маніфесту 17 жовтня року 1905 належить теж до конституційних монархій.

- Монархизм**—думки про те, що монархія (див. це слово)—найкращий лад державний.
- Монархист**—прихильний до монархії.
- Монархична партія**—політична партія, що обстоює і бореться за старий (самодержавний) лад у державі.
- Монархичний**—самодержавний; такий, що належить до монархії (див. це слово).
- Монета**—золоті, срібні, мідні та інші гроші з металу.
- Моногамія**—одноженство; коли людина має тільки одну жінку.
- Монографія**—писання, в якому зібрано до купи та списано про щось одне—про одну людину якусь, рослину, деревину, про якусь подію або таке инше.
- Монольоґ**—розмова з самим собою.
- Монополія**—право, яке уряд (правительство) дає комусь одному, тільки йому самому (інституції (установі) або особі якій): торгувати, промишляти, щось продавати, напр.: продаж горілки в Росії—монополія російського уряду, бо ніхто, крім його, не має права це робити.
- Монотеїзм**—віра в одного Бога; в противність до нього—*политеїзм* (віра в багатьох богів).
- Монотонний**—одноманітний.
- Монумент**—пам'ятник.
- Мораліст**—проповідник моральности, добрих звичаїв.
- Мораль, моральність**—наука про те, як люде повинні ставитися одні до одних, щоб жити в добрій злагоді, совісно (див. *етика*).
- Мосянжівий**—з бронзи, бронзовий.
- Мотивувати**—доводити, подавати докази.
- Мотор**—двигун; моторами жене повозку без коней (автомобіль); велосипед (самокатку), паровики та инше таке.
- Моціон**—коли людина навмисне рухається (ходить) для того, щоб зберегти здоров'я, сили.
- Музей**—будинок, в якому зібрано взірці речей старовинних або цікавих через щось, а також сама

збірка тих речей. Музеї найбільше бувають наукові (археологічні—для давніх речей, історичні, історичко-археологічні, природничо-історичні) і художничі (для малюнків, різьярства, ганчарства; художничо-археологічні та художничо-промислові). Бувають ще музеї торговельно-промислові, педагогічні, особисті (на честь особи якої,—напр. Шевченка, Котляревського, Куліша, де зібрано усякі їхні речі та писання про них).

Мумія—засушений труп У дуже давні часи, ще перед Різдом Христа, в Єгипті був звичай так консервувати (зберегати) трупи мерців, щоб вони не гнили. Для того мерця патрала, виймали мозок з голови і на місце його та всіх кендюхів, налихали пахнучого зілля та різної смоли, а труп, окріче того, солили, і таким чином ті „набальзамовані“ трупи (бальзам значить—смола пахнуча) збереглись, засохли, не згнили аж до наших часів, більш двох тисяч літ.

Муніципалітет—міська (городська) дума, міські власти.

Мусульмане—люде Магметової віри (татари, турки та де які інші).

Н.

Навігація—плавба суден по морях та річках од льоду до льоду,—напр.: почалася навігація по Дніпру, як розмерзлася річка.

Наївність—простосердість, простота; *Наївна людина*—простосерда людина.

Налого—бувають *прямі*, що накладають просто на людину, на його дохід або добро його, і *непрямі*, що беруть з фабриканта або торговця, а цей вже потім верне їх собі з потребителя (це—акциз, таможенне мито). Непрямі налоги припадають мало не всі на бідних людей, бо ці налоги накладають як **раз**

на те, чого найбільш треба бідній людині, а не багатиреві: на сірники, сіль, сахар, крам та инше. Найсправедливіший налог—*подоходний* (з доходу, прибутку): хто більше має доходу, то той більш і налогів платити повинен. Подоходний налог повинен бути поступдвий, тоб-то: хто чим більш має його, тим більшу частку його повинен в казну оддавати (напр. хто 500 руб. має—то по 1 коп. з рубля, а хто 1000 руб.—по 2 к., а 10.000—по 5 к. та так далі).

Наложений платіж (післяплата)—висилка поштою або по залізниці якихось речей без грошей, а платиться за них на тій поштовій чи залізничій станції, куди їх заслано.

Намісник—особа з великими правами (більш од генерал-губернатора), що має адміністративну (див. це слово) власть над цілим краєм,—напр. намісник Галичини, Кавказу, Дальнього Сходу.

Наріччя—все одно, що й мова.

Народовладство—таквй лад у державі, коли закони встановляють не урядовці, а сам народ через своїх виборніх людей, послів у парламенті, чи як у нас—у Державній Думі.

„**Наукове товариство імени Шевченка**“ — товариство у Львові (в Галичині), що дбає про українську науку та письменство; видає багато цінних книжок і журнал «Записки наукового товариства ім. Шевченка» (вийшло вже 72 книги журналу).

Націоналізація землі—коли уся земля, яка тільки єсть у державі, стане власністю держави, і держава сама даватиме землю, кому її треба, за невелику аренду; коли увесь чистий зиск з приватної (частної) землі (ренту) повернуто буде у казну. Націоналізація землі ріжниться од *соціялізації* (див. це слово) тим, що соціялізація—те, коли уся земля перейде не до держави, а до *громад*, а громади сами будуть землею порядкувати, і власної землі ніхто тоді не матиме: вся вона буде громадська.

Націоналізм,—коли якась порода людей (нація), напр. московська, німецька, угорська,—вважає себе, свою мову, звичаї, культуру (див. це слово), найкращими на світі і хоче накинати їх силою усім у державі. Таке ми бачимо і в Росії, де московський уряд (правительство) хотів би усіх не москалів помосковити, або в Галичині, де поляки хочуть спольщити галичан—українців.

Національність—порода або нація (див. це слово), до якої належить та чи інша людина.

Нація—порода людей, що має однакову минувшину, говорить однією мовою, має однакові звичаї—напр. московська нація, українська нація, польська, єврейська та інші. Нація або має свою державу (як москалі, німці, французи, то що), або ні—як українці, поляки, євреї, татари. Де які нації тепер розшматовано між кількома державами, напр. українців між двома (російською та австро-угорською), поляків—між трьома (рос., австр. та германською), а євреїв—по всьому світі розкидано.

Негативний—відмовний,—напр., відмовна відповідь—коли комусь одказали „ні“.

Незайманість листування—політичне право, забезпечене кожному громадянину в тій державі, де є конституція: ніхто не має права розпечатати нічийого листа на пошті, хіба що зветить це зробити судовà власть. В Росії дуже часто листи на пошті перечитують жандари.

Незайманість особи—громадянська свобода, забезпечена кожному громадянину в тій державі, де є конституція. Незайманість особи—коли ніяка власть у державі, без судового наказу, не має права позбавити когось волі,—хіба що зробить він якийсь злочин, напр. убивство. Маніфестом 17 жовтня року 1905 встановлюється незайманість особи і для російського громадянства.

Незайманість посла—такий закон, що члена парламента (посла в Державній Думі—у нас) може судити тільки сам парламент; через те ніяка власть не має права арештувати члена парламента, коли на те не буде згоди парламента.

Незайманість хати—політичне право, забезпечене кожному громадянину в тій державі, де є конституція.—Право це в тому, що ніяка власть в державі не має права вступити в хату громадянина і робити в ній трус без наказу на те од судової власти. В Маніфесті 17-го жовтня року 1905 право це встановлюється і для російського громадянства.

Нейтралитет—коли хтось тримається осторонь, не втручається в чужі справи, як у тій приказці: „моя, моляв, хата зкраю“.

Нейтральний—той, що стоїть осторонь од якоїсь чужої справи.

Некрольог—коротко описане в якійсь газеті чи журналі життя небіжчика.

Нерви—довгі білі виточки, що ідуть від мозку геть по всьому тілі людини чи тварини і заправляють усім життям: її рухом, віддихом, серцем, почуттям болю, тепла, холоду та иншого всього.

Нігілізм—наука про те, що теперішній лад в державі, громаді або родині—ні до чого і треба його скасувати та новий запровадити.

Новатор—той, хто заводить якусь новину в громадському житті.

Номинальний—такий, що існує тільки по імені, наприклад: номинальна ціна на вексель, державний папір (ренту) або папірові гроші стоїть написана одна, а на правду дають за неї менше або більше грошей.

Норд-вест—вітер з північного заходу.

Норд-ост—вітер з північного сходу.

Норма—правило, міра якась, зразок, основа.

Нормальний—правильний; такий, як звичайно.

Нота—коли одна держава вдається в якійсь справі через дипломатів (див. це слово) до другої; в музиці—знак, немов би літера (буква), яким означено якийсь звук: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі.

Нота-бене—увага, замітка.

Нотація—докір.

Нумизматика—наука про те, які бувають на світі монети (золоті, срібні, мідні та інші металеві гроші)

О.

Оазис—така місцина посеред пустині, де й рослина якась водиться і вода єсть.

Обер—слово, поставлене поруч з другим, означає: старший, вищий, напр.: обер-офіцер (старший офіцер), обер-кондуктор (старший кондуктор); в противність до нього—*унтер* (менший).

Об'єкт—усяка річ, або, як кажуть, „предметь“; усе, про що думкою можна збагнути.

Об'єктивний—справжній, справдешній; справедливий; в противність до нього—*суб'єктивний*.

Об'єм—скільки щось може обійняти, вмістити в собі, напр. об'єм бочки—скільки влазить в бочку.

Облігації—процентові цінні папери; випускає їх держава, товариство або інституція (установа) одразу велике число на те, щоб здобути гроші.

Обрій—та частина землі, що вже, як нам здається, нібито сходиться з небом. Горизонт (див. це слово).

Обсервація—оглядини, покічування.

Обскурант—ворог освіти; той, хто належить до гурту людей, що ворожо ставляться до волі, просвіти та поступу (прогресу).

- Обструкція**—уживання всякого способу, щоб спинити якусь справу. Обструкцію найчастіше роблять в парламенті, коли меншість послів не хоче допустити якусь справу до голосування: говорять умисне довгі промови, а часом прямо счиняють гвалт, щоб перервати збори.
- Ода**—пісня віршом на честь людини або події, що чимсь вславилася.
- Окупація**—займання речі, на яку немає хазяїна; займання країни якоїсь на якийсь час.
- Октава**—восьма ступінь у гаммі (див. це слово) і усі 8 ступенів разом; *октавою* звуть ще найнижчі ноти басового годосу.
- Олівець**—карандаш.
- Олігархія**—такий лад у державі, коли державою порядкує не одна людина (царь або президент), а декілько людей.
- Опера**—лицедія в театрі, —така, що дійові особи не говорять, як в драмі (див. це слово) чи комедії, а співають з супроводом оркестру (див. це слово) або без нього.
- Оппозиція**—виступання проти; противенство до того ладу, що єсть; в парламенті партія або кілька партій, що не спочувають урядовій політиці і противляться їй.
- Оппонент**—той, хто говорить навпроти в суперечці.
- Оптимист**—людина, якій здається, що на світі все гаразд діється.
- Оратор**—промовець.
- Орган**—річ, за помічю якої щось робиться, —напр.: язик —орган мови, око—орган для того, щоб бачити; журнал—орган письменства.
- Організатор**—той, хто заводить організації (див. це слово).
- Організація**—1) коли щось заводиться, складається, —напр. товариство, спілку; 2) само товариство або

спілка, яка має програму (див. це слово) для своєї роботи.

Організувати—завести щось, урядити; заводити якусь спілку або партію та встановити, який має бути в ній розпорядок.

Організм—усе тіло; усяке живе створіння: людина, тварина або рослина.

Орґія—п'яцтво; ломання законів та звичаїв.

Орден—1) знак за заслугу якусь; 2) так звалися давніше братства, що ширили та боронили християнську віру.

Ордер—квиток, наказ на письмі.

Ординарний—порядковий, такий як заведено; *ординарний професор*—справжній професор.

Ореол—сяєво круг голови—малюють його на образах над головами святих.

Ориґінал—1) первотвір, сама праця якась (а не копія з неї); зразок; 2) про людей—*чудний*, не такий як усі.

Ориґінальний—первістний, самостійний; не такий як водиться; чудний.

Орієнтуватися—раздивитися, ознайомитися з якимсь місцем, з якоюсь річчю, оговтатися.

Оркестр—музики, хор музик.

Орнамент—малярська або різбярська окраса (визерунок) на всяких речах—мальована; різбяна, ліпляна, вишивана (напр. взори, писанки, малювання на стіні, на образах).

Ортодоксальний—правовірний.

Орфографія—правдопис.

Оттоманська держава—турська держава.

Офіційальний—од імени урядової власти; урядовий, службовий; церемонний, не простий.

Офіціозний—такий, що виходить не просто од уряду, але по його намові та під його впливом, напр. офіціозна газета—така газета, яку хоч і видає приватна

особа, але коштом уряду і такого напрямку, якого бажає уряд.

Охрана—1) *побільшена* („усиленная охрана“). Коли її заводять, то місцевій власті (губернаторові, градоначальникові) даються великі права: поліція може, коли захоче, робити трус та арештувати до двох неділь, висилати людей з того місця, карати штрафом до 500 р. або арештом до 3 місяців. Генерал-губернатор має право забороняти усякі збори, а карні (уголовні) справи оддавати на військовий суд; 2) *надзвичайна охрана*. За такої охрани визначається окрему особу („главноначальствующаго“). якій дається право: оддавати під військовий суд усякі справи, накладати секвестр (лив. це слово), арештовувати та карати тюрмою до 3-х місяців, карати штрафом до 3000 р., скидати з посад урядові особи, забороняти збори та газети.

П.

Павза—коли говорячи, співаючи або граючи на якомусь струменті спиняються навмисне на короткий час.

Надоляст (Листопад)—місяць *ноябрь*.

Палата.—В державах, де встановлено конституцію, то б то де порядкують усіма справами в державі виборні, де єсть парламент (див. це слово),—цей парламент складається звичайно з двох *палат*: *нижчої*, де засідають виборні (посли) од усього люду, і *верхньої*; цю верхню палату неоднаково скрізь іменують: у нас *Державна Рада* („Государственный совѣтъ“), в Англії—палата лордів (вельмож), у Франції та в північних американських Штатах—сенат, і т. д. В тих державах, де єсть дві палати, кожен закон, ухвалений нижчою палатою, іде на розгляд у верхню, і коли верхня теж ухвалить його, то тоді його стверджує—в Росії царь, в Англії—король, а в

країних республіканських — він одразу має силу. В де-яких конституційних державах парламент не з двома, а з одною палатою, напр. в Германії, Болгарії, Сербії.

Паліатив—засоби або ліки, які одначе не помагають одразу, а тільки дають полегкість на якийсь час.

Памфлет—невелике писання з приводу якогось питання, в якому нападається на когось.

Панегирик—похвала комусь над міру.

Паніка—жах.

Пансіон—школа, де діти вчаться і живуть.

Панславизм—гадки про те, що усі славяне, які єсть на світі (москалі, українці, поляки, чехи, серби, болгары та інші), повинні поєднатися для того, щоб ніякі чужинці їх не гнітили.

Панцирник—рос. „броненосец,“ — великий військовий корабель, обшитий металевою обшивкою, панцирем.

Пантеїзм—наука філософська (див. це слово) проте, що світ—все одно, що й Бог, що Бога, окремого од світа, немає.

Папа (римський)—голова римсько-католицької церкви. Католики вважають його за безгрішного. Давніше папа були державцями, і власть їх була більша од царської чи імператорської.

Параграф—знак (§), що ставиться на початку нової статті; 2) невелика частина статті чи розділу в якомусь писанні, артикул.

Парадокс—чудернацька думка або погляд.

Паразити—рослини або тварини, що живуть чужим коштом, напр.: воші, блохи, робаки, грибки усякі на дереві. *Паразитом* прозивають і людину, що нічогосінько не хоче робити, а звикла жити коштом інших людей.

Паралельний—рівнобіжний, поруч один з одним; паралельні, напр. рельси на залізниці: вони йдуть, один поруч з другим, але ніде не сходяться до-купи.

Парламент—збір народніх виборних, послів, які встановляють для держави закони та доглядають, як додержують тих законів урядовці. Для того, щоб парламент був справжнім народнім заступництвом, треба: 1) щоб увесь народ обірав своїх заступників (послів) вселюдським, прямим, рівним і таємним голосуванням; 2) щоб парламент не тільки встановляв закони (і ніхто инший не мав права на те!), але щоб ще й наглядав за тим, що робить уряд (правительство); 3) щоб міністри підлягали у всьому парламентові і йшли собі геть, коли парламент хоч до одного міністра не матиме віри; 5) щоб парламент був постійною інституцією (установою), яка обпірається на твердий державний закон, на конституцію, а конституція щоб забезпечувала громадянству незаймані політичні права та не давала б урядові псувати вибори в парламент або робити якісь переміни в самому парламенті.

Парламентьбр—особа, що висилають на війні переговарити з супротивником.

Пародія—коли щось поважне перевертають на смішне, напр. „Енеїда“ Котляревського, де висміяно поганських богів—пародія на „Енеїду“ Віргілія, який про тих богів говорить з повагою.

Пароль—таке слово, гасло у війську, що знають його тільки начальство, дежурні офіцери та салдати на варті („часові“).

Пароплав—те ж саме, що й *пароход*.

Партія: 1) гурт людей—одних думок про життя, політику або письменство. В конституційних державах політичні партії мають велике значіння, виставляючи кожна свою програму (див. це слово), з якої знати, чого хоче партія та якими способами йтиме до того, щоб досягти свого. Партії в парламенті мають своїх ватажків (лідерів) і сідають на лавах вкупі. *Ліві партії* (такі, що бажать нового ладу в державі, землі і волі—у нас в Росії) сідають ліворуч

од голови, а *праві* (ті, що за старий лад та проти перемін у державі)—праворуч. По середині сідає партія центру (осередку)—така, що ні до одних, ні до других не нахиляється. В Росії після маніфесту 17 жовтня року 1905 постало чимало політичних партій серед кожного народу (нації) в державі. Українці в Росії теж мають свої партії, а між ними найдужчі—*демократично-радикальна* (див. далі) та *соціально-демократична* (див. далі); 2) частина (відділ) війська, новобранців, арештантів та инше.

Партія демократично-радикальна (українська) — лівіша од російської партії „Народної Свободи“. Обстоює за федеративний державний лад—за спілку окремих народів в державі. Парламент повинен складатися з двох палат (див. це слово): а) з палати народніх заступників та федеральної (спілкової) палати заступників од поодиноких автономних (вільних у себе в середині, незалежних) частин держави, рівно од кожної частини. Україна повинна мати окреме і самостійне заступництво—„Українська Народня Рада“ (сейм), яке повинно видавати закони на всю Україну. Вибори і в „Народню Раду“, і в федеральну палату мусять бути вселюдські, рівні, прямі, з таємним голосуванням. Що до земельного питання, то партія вимагає, щоб землю викуплено було на власність краю (України), щоб давати її на користування за гроші окремим людям та товариствам, які кохаються в хліборобстві; порядкувати землями повинна місцева самоуправа; землі казенні, удільні, кабинетські, церковні та монастирські зараз же мусить бути віддано на власність краю. Партія демократично-радикальна українська мала своїх членів і в першій Державній Думі; вона ширить свої думки в газетах та журналах: „Громадська Думка“, „Рада“, „Рідний Край“, „Нова Громада“, „Український Вѣстник“.

Партія „демократичних реформ“—ліва російська партія, близька до „Конституційно-демократичної“ (див. „Партія Народної Свободи“).

Партія „Мирного оновлення“—російська партія, близька до „Партії Народної Свободи“ (див. далі), трохи правіша од неї, але лівіша од „партії 17 октября“ (див. далі).

Партія „Народної Свободи“—див. „Конституціоналісти-демократи“

Партія польських соціалістів (П. П. С.)—соціалістична польська партія (див. „Партія соціал-демократична“).

Партія „Правового Порядка“—права російська партія; складається вона з багатої буржуазії (див. це слово), частини бюрократів (див.) та консервативної (див. це слово) частини робітників та селян. Партія ця виступає против соціалістів (див. це слово) та федералістів (див.), против автономії (див.), против забастовок, бойкоту (див.) та иншого такого; в земельній справі—стоїть за те, щоб людям трошки тільки прирізати землі (за „дополнительний наділ“).

Партія радикальна (російська)—ліва партія; обстоює за федеративно-демократичний (див. це слово) лад державний; держава повинна складатися із спілки вільних округ або націй—так як в північних американських Штатах; парламент повинен бути з одною палатою (див.); в земельній справі вимагає: щоб заведено було земельний державний фонд (див.) із земель казенних, удільних, кабинетських, монастирських та церковних (без викупу) і з земель, що забрано буде од земельних власників за найменшу ціну; крім того, повинно встановлено бути, скільки найбільше можна держати кожному землі (див. *Партія демократично-радикальна українська*).

Партія реакціонерів-терористів, або чорна сотня,—не-людська партія, яка счиняє єврейські погроми, підбурює темних людей проти інтелігенції та против

усих кращих людей, яких вона обзиває „крамольниками“ (див. це слово). Програма (див.) цієї партії: царське самодержавство поруч з поліційно-бюрократичним (див.) ладом.

Партія „русского собрания“—права російська партія; обстоює за самодержавіє та виступає проти усякого вільнішого життя в державі. Видає вона газету „Сельскій Вѣстникъ“.

Партія „соціал-демократична робітнича“. Партія ця має на меті завести соціалізм. Вона домагається того, щоб знаряддя до виробу (фабрики, заводи, машини та инше таке) належали до тих, хто працює. Що до державних справ, то вона домагається республіки, се-б то такого ладу, коли народ сам порядкує, через своїх виборніх, всіма державними справами (див. *республіка*). Замість війська домагається вселюдської народної міліції (див. це слово); для робітників—8 годин праці; обстоює за широку місцеву самоуправу, рівність усіх, свободу віри, зібрань. *Українська Соц. Дем. Роб. Партія*—домагається в своїй програмі того ж самого, що й инші С.-Д. партії, обстоюючи за національну свободу українського народу і домагаючись автономії України. В земельному питанню вона обстоює, щоб земля належала місцевим крайовим самоуправлениям.

Партія „соціалістів-революціонерів“—найстаріша в Росії партія; домагається вона рівности, братерства і волі для всіх. Її девиз (див.)—„в боротьбі—право твоє“. Партія виступає проти капиталістів і против уряду (правительства), намовляючи робочий люд до боротьби гуртом—до повстання, до забастовок, до демонстрацій (див.); „бойові дружини“ цієї партії чинять розправу з людьми, шкідливими для того діла, що робить партія. Партія обстоює за демократичну республіку та парламент (див.) з одною палатою (див.), в земельній справі—за *соціалізацію* (див.) землі та взагалі за соціалістичну (див.) програму.

- Партія „Союзъ русскаго народа“** — права партія, що обстоює за самодержавіє.
- Партія „Союзъ 17 октября“**, або просто, — **Октябристів** — партія, близка до правих (див.), як до лівих (див.); обстоює за конституційну монархію; в земельній справі — за розселення та переселення на казенні та удільні землі, а як би була дуже велика потреба, то можна брати землю і у приватних (частних) земельних власників, але за справедливу ціну.
- Партія „Торговельно-промислова“** — партія з промисловців та торговців; обстоює за конституційну монархію; близька до партії „Союзъ 17 октября“ (див.).
- Парцеляція** — поділ великого земельного маєтку на дрібні участки, що продаються звичайно селянам.
- Пасквиль** — підслеп на когось.
- Пасажир** — той, що їде на чомусь — на пароплаві (пароході), в поїзді на залізниці, фірую та таке инше.
- Пасив** — в комерції: скільки усього є довгу (грошіма, векселями, порукою за когось); в противність до нього — *актив* (див.).
- Пасивний** — недіяльний; в противність до нього — *активний* (див.).
- Пастор** — піп у протестантів (див. це слово).
- Патент** — свідоцтво на щось: на якесь званіє, на продаж якогось питва (вина, пива, горілки, табаку та инш.).
- Патер** — так звать католики попів (все одно, що у нас *пан-отець*).
- Патольогія** — лікарська наука, що навчає, як дознатися про те, з чого сталася хвороба, які її прикмети та особливости.
- Патріархальний** — прѣстий, стародавній, напр. *патріархальний звичай* — такий звичай, що здавна задержався, з діда — прадіда.
- Патріот** — той, хто дуже любить вітчину — свій край, своїх людей. Патріотами на глум прозивають тем-

них, несвідомих або не совісних, хоча й свідомих, людей, що допомагають у всьому урядови (правительству), немов би то боронячи вітчйну од загибелі.

Патруль—1) військовий обхд, чи обїзд салдатів в гд-роді; 2) передня сторджа, пдслана наперед для остордги.

Пацієнт—хворий, що все до одного лікаря звертається.

Педагог—той, хто виховує (доглядає) та навчає дітей; учитель.

Педагогика—наука про те, як виховувати (доглядати) дітей та як їх до-ладу навчати.

Пейзаж—див. *Ландшафт*.

Пеня—грошова кара, штраф,—береться з того, хто не заплатив на строк позичаних грошей.

Перебаллотировка—голосування („баллотировка,“) кулями або записками в-друге, напр.: коли за першим разом ніхто не мав половини усіх голосів, то роблять перебаллотировку.

Период—час од однієї події до другої, поки подія якась одбувається, напр. період війни, період якогось царювання.

Періодичний—такий, що буває якогось часу; *періодична печать*—газети та журнали, що виходять якогось певного часу (періодично): що-дня, що-тижня, що-місяця.

Перлюстрація—уважний рдзгляд, перегляд чогось,—напр. жандари перлюструють листи—розпечатують та перечитують пдтайки чужі листи (письма).

Персона (парсуна)—особа; значна, добре відома людина.

Перспектива—просторінь, скільки можна засягти людським оком; надії на щось, сподіванки.

Пертурбація—хвилювання, метушня, переворот.

Пессимизм—така наука, настрій, що все на світі—не гаразд, скрізь панує зло, терпіти доводиться більше, як радощів мати, і що найкраще було б, як би зовсім не жити (в противність до нього—*оптимизм*,—див.).

Пессимист—прихильний до песимізму; такий, що у всьому добачає тільки лихе.

Петіт—дрібний друкарський шрифт (букви). Напр. тіло, люде.

Петіція—прохання, особливо висlane до верховної власти, до державця або парламенту (див. це слово). В державах констiтуційних право подавати петиції мають не тільки інституції (установи), але кожен громадянин.

Піеса—всякий цілий музичний чи драматичний твір, — ціла пісня, комедія та инше таке.

Печать—це слово звичайно прикладають до періодичної (див.) печаті, найбільше до щоденних газет. Печать в культурній (див.) країні має велику вагу, і уряд як-не-як, а прислухається до неї. Для того дуже важно, щоб печать мала волю,—і кожна констiтуція справді встановляє *волю печаті*.

Піаніно—невеличке фортепіано (див. це слово).

Піонери—перші робітники вь якомусь новому ділі; перші поселенці в дикому краю.

Пилигрим—прочанин, богсмолець.

Піраміда—1) височезні пам'ятники з каменю на могилах давніх єгипетських царів—фараонів; в основі вони мають чотирохкутник, а боки — трохкутні; 2) кожна річ, що має в основі многокутник [більш як трохкутник], а боки—трохкутники, які усі сходяться вгорі до купи в одній точці.

Пират—розбійник на морі.

Письменність—усе, що пишеться чи друкується для читання. Письменність буває: *красна* [беллетристика], напр.: оповідання, поеми [див.], вірші та инше; *наукова*—про науку.

Плагіат—крадіжка в письменстві, коли письменник або маляр об'являє чужий твір за свій.

Планат—видрукована великими буквами оповістка або наказ, наліплений на стовпах, на стінах, то що.

Плата послам—жалування членам Парламенту [у нас— послам у Державну Думу]. В більшині констiтуцій-

них держав послам положено плату, а в Германії [в Німеччині] та в Англії—немає; робиться це на те, щоб в парламенті було як найменше бідноти, а тільки заможні. Але в Німеччині напр. соціал-демократи (див. це слово) вихитрували на краще: вони склали чимало грошей навмисне на те, щоб платити жалування своїм послам, і через те в парламент можуть там піти і найбідніші люде.

Платонічний—чисто духовий, не плотський,—напр.: *платонічна любов* до когось—чиста любов в самих лишень думках.

Платформа—1) поміст, поміст перед вакзалом; 2) найголовніше те, що є в програмі якоїсь політичної партії.

Плебей—людина простого роду; російське „чернь“, холоп.

Плебейський—простолюдний, холопський.

Плебисцит—вселюдське голосування, — коли опитують увесь люд про якусь важну справу.

Плезра—плівка в грудях, що обволікає легені.

Плеврит—хвероба, запалення плеври. Виявляється з того, що коле в боку.

Плед—велика товста вовняна хустка (плащ).

Племя—див. *Раса*.

Плутократ—багатирь.

Плутократія—такий лад, коли державою порядкують багатирі; клас (див. де слово) багатирів.

Плюс—знак (+) в математиці (див. це слово), який показує, що числа треба скласти одне з одним.

Пневматична машина—така машина, що замість води або електрики (див. це слово), або газу—робить нагніченим воздухом.

Повість—таке писання, де описано події або пригоди з життя одної людини.

Поезія—писання з красивого письменства (див. це слово), в яких письменник віршами або прозою малює те, що бачить або почуває в собі.

Поема—оповідання віршом.

Поет—особа, що має хист писати, найбільше вірші.

Пёза—постава людини: як стане, чи нахилиться, чи шідійме руку.

Позичково-зберегательні (ссудо-зберегательні) **товариства**—такі товариства, де можна за невеликий процент достати грошей. Кожен, хто пристає до товариства, повинен покласти невеличкий пай. В товариствах цих дають гроші тільки членам, а пёзики і вклади приймають од усіх.

Позитивизм—така філософична наука, яка орудує тільки тим, що справді є, а не тим, що можна придумати та чого ніхто не бачив і не знає. Позитивні (певні) науки: математика (див.), астрономія (див.), фізика (див.), химія (див.), біологія (див.) і соціологія (див.).

Позитивний—основний, такий що справді існує, є.

Позіція—1) місцина, де хтось стоїть—напр. позіція військова, 2) постава рук або ніг,—напр. коли танцюють або грають на якому струменті.

Полемика—друкована суперечка між письменниками.

Поліандрія—коли жінка має кілька чоловіків (в давні часи це волялося).

Полігамія—коли чоловік має кілька жінок (зараз це воляється, напр. у мусульманів—турків, татарів, киргизів та инш).

Полліглот—той, хто знає багато мов.

Поліс—свідоктво товариства на те, що застраховано якесь добро, життя та инше таке.

Політеизм—многобожество; коли людина вірить, що на світі не один Бог, а багато.

Політехнична школа (політехникум)—вища школа, де вчаться химичних (див. це слово) та механичних (див. це слово) наук з книжок і практично, на ділі.

Політик—1) причётний до порядкування державою; 2) той, хто робить так, щоб на його вийшло, хитрує, або *політикує*.

Політика—1) уміння правити державою на користь народова. Політика буває *внутрішня*—коли забезпечуються внутрішні справи, *зовнішня*—коли держава

гаразд ставиться до сусідніх держав, *торговельна*, *економічна* та інше; 2) уміння взагалі обійтись гаразд з якоюсь людиною, справою або установою.

Політикан—той, хто спеціально (навмисне) пеклується про справи державні та громадські і робить це тільки для власної користі, або на користь своєї партії, свого гуртка.

Політична економія—наука про народне господарство.

Політична „неблагонадежність“—коли уряд (правительство) вважає когось за людину непевну, що ніби-то вона ворожа до державного ладу.

Політичний—що належить до політики (див.); особливо зовнішньої, до порядкування державою; державний.

Політичні науки—такі науки, в яких іде річ про державу: державне право, міжнародне право, фінансове (див.) право, політична економія (див.) та інше.

Політичний, або державний злочинець—той, хто зробив злочин проти голови держави або виступає проти того ладу, що панує в державі.

Полюси (бігуни).—Земля наша кругла (трошки продовгаста, як яйце); крутиться вона круг себе—круг своєї осі (осі цієї, звичайно, справді немає,—ми тільки так говоримо). Ото-ж верхній кінець та спідній на цій осі і звать полюсами (бігунами): верхній—північний полюс (бігун), а спідній—південний бігун.

Полярні краї—країни поблизу бігунів (полюсів,—див. це слово).

Поні—порода дуже малих коней з довгими гривами.

Понтон—невеликий човен; на цих човнах кладуть місток, і по ньому переходить через річку військо.

Популярність—слава в народі, в громаді, напр. людина якась або книжка здобула собі популярність.

Популярний—відомий поміж народом, добре зрозумілий,—напр. книжку написано популярно—так що кожен гаразд розуміє.

- Порнографія**—писання або малювання, де змальовано щось гидотне, стидке.
- Порт**—прістань в затопі, де пристають до берега кораблі.
- Порта**—так звать турецький царський двір та уряд (правительство).
- Порт'єра**—запона на дверях.
- Праві**—так в парламенті прозивають *кансервативні* (див.) партії, а ліберальні (див.) звать—ліві, через те що члени кансервативних партій сідають праворуч од голови, а члени ліберальних—ліворуч.
- Правительство**—див. *Уряд*.
- Прапор**—россійське „знамя“.
- Прінцип**—основне правило, основа, на якій стоять люде в своїх думках та в своїй роботі, діяльності.
- Презент**—подарунок, принісина.
- Презентувати**—дарувати.
- Портмонє**—невеликий гаманець на дрібні гроші.
- Портфейль**—1) палятурка з паперу, або з шкури, для листів та всяких паперів; 2) міністерський портфейль—міністерська посада в конституційній державі.
- Порція, перціон**—відома, визначена частина чогось,—напр. москалям дається порцію чаю або хліба, щодня однаково.
- Посесія**—володіння.
- Посесор**—той, хто володіє, держить чужу землю.
- Посланник**—дипломатичний (див.) урядовець в чужоземній державі, старший од міністра-резидента (див.) і менший од посла (див.).
- Посол**—1) член парламенту, що обрав його народ за заступника (у нас—член державної Думи); 2) дипломатичний (див.) уповажнений держави в чужій якійсь державі. Посол—найвища дипломатична посада. Менші посади: посланник (див.), міністер-резидент (див.) та дипломатичний агент.
- Посполіті, поспільство**—давніще так звалося українське селянство, люде не козацького стану.

- Пост**—1) сторожа, місце для сторожі; 2) посада; служба чимала, —напр. губернаторський пост.
- Постамент**—див. *педестал*.
- Пост-скрипtum**—дописка в листі при самим кінці, —означається буквами P. S.
- Поступ**—(рос. „прогресс“), постування наперед, рзвій.
- Поступовий**—той, хто стоїть за поступ („прогресс“), за волю, ліберальний (див. це слово).
- Поступовці**—члени поступових партій.
- Потенція**—сила; сила, що заставляє щось порушитися, робити.
- Потребительне товариство**—товариство людей, що наскладені товариські гроші заводять власну крамницю і продають там для самих себе та для сторонніх людей дешевший і кращий крам, а зиск з того делять промж себе.
- Пошлина (мити)**—оплата грішми на користь держави, напр. судова пошлина, за спадщину, гербовий збор, пошліни на заграничний крам.
- Президент**—голова у республіці (див. це слово)—напр. в Америці або у Франції; голова збору чи якоїсь установи, —напр. міністер-президент—голова міністерського кабінету (див. *кабінет*) в констїтуційній державі.
- Преис-курант**—список цін на якісь товари, припас та инше таке.
- Прелюдія**—пригравка.
- Премьер-міністер**—перший міністер, голова кабінету (див. це слово) в констїтуційній державі. Коли парламент не матиме віри хоч до одного міністра, то йде в одставку увесь кабінет міністрів.
- Премія**—1) надгорода за щось, напр. за найкращі виставлені на виставі речі, якийсь крам; 2) додаток безплатний до журналів та газет—малюнок, книжка, або що.
- Пренумерант**—передплатник; той, що присилає наперед гроші на якусь газету, журнал або книжку.

Пренумерата—передплата.

Прерогатива—особливе право — напр. особливе право державця (царя) робити щось таке, що по закону ніхто инший не має права робити; *дати амністію* (див. це слово)—це прерогатива державця.

Прес—гніт; машинка, щоб нагнічувати, душити щось.

Пресса—див. *печать*.

Престиж—повага, сила; *престиж держави* — повага, якої дознає держава од інших держав.

Претекст—привід, приключка.

Претендент—той, хто заявляє претензію, право на князівство або царювання, маєток якийсь та инше таке.

Претензія—позов; скарга; домагання.

Прецедент—приклад попереду, за яким робиться щось так само й далі.

Пріз—1) надгорода, здобич; 2) корабель, що забрав супротивник в бою.

Примитивний—первісний, простий.

Приват-доцент—той хто викладає, читає лекції (див.) в університеті (див.), не маючи ще професорського звання.

Приватний—сторонній; такий, що належить окремій людині, а не громаді, інституції (установі) або державі;—російське „частний“.

Привілей—особливе право, перевага, яку має хтось,—напр. освічена людина має привілей—менше у війську служити.

Примірник—1) зразок; 2) окремий твір книжкою; 3) усяка річ, коли взяти її окремо од таких самих речей.

Природознавство—наука про природу, про видимий світ.

Програма—1) виклад того, що треба знати з якоїсь науки; 2) виклад того, що має робити хтось, напр. якась партія, про що і в якому напрямкові писатиметься в газеті або журналі.

Проект—обмірковані думки про якусь справу.

Пропозиція—рада, порада (російське „предложеніє“).

Проблема—завдання, наукове питання, на яке не можна зразу одповіди дати, а треба чимало над ним міркувати.

Проблематичний—непевний; такий, що треба його доказами довести.

Провінція—країна, повіт; все, що не в столиці.

Провіант—їжа для людей або коней у війську.

Провізія—їстивнє.

Провизор—той, хто вивчився на аптекаря.

Провокатор—той, хто робить провокацію (див. це слово).

Провокація—намова, підбурювання людини або гурту людей на щось лихе, напр. щоб счинити єврейський погром.

Прогимназія—гимназія (середня школа) з чотирьох нижчих класів.

Прогрес—підступ, поступання наперед; розвій.

Прогресивний—поступдвий; той, хто обстоює за волю та поступання наперед, ліберальний.

Продукт—здобуток, наслідок.

Продуктивний—такий, що дає плоди, наслідки, корисний.

Продукція—здобування.

Прожектор—електрична ліхтарня, що світить дуже далеко і з великою силою.

Проза—1) мова, якою люде звичайно говорять—не віршом; 2) щось нудне, сухе.

Прозаїк—1) той, хто пише прозою, то-б то так, як усі люде говорять; 2) той, хто дивиться на все практично, будєнно.

Прозаїчний—писаний прозою, не поетичний, простий, одноманітний, повсякденний.

Прозеліт—той, кого тільки що навернено у якусь віру; той, хто тільки що пристав на якусь гадку, до якоїсь партії (див. це слово).

Прокламація—оповіщення, підклик до народу.

- Пролетаріят**—клас (див.) громадянства, що не має ніякого маєтку і живе з того, що за день заробить, а як немає заробітку, то голодує.
- Пролетарій**—той, хто не має ніякої власності, яка б його годувала, а живе тільки з праці; коли-ж не має роботи, то голодує.
- Прольог**—передмова, вступ.
- Пропаганда**—1) ширення нових політичних, релігійних (про віру) та інших думок, 2) ширення якоїсь речі, яка уживається, 3) усі ті люде гуртом, що ширять щось.
- Пропорція**—відповідність більшого до більшого, меншого до меншого.
- Пропорціональний**—відповідний до якоїсь міри або числа.
- Протекція**—допомога комусь, підтримування, або як кажуть у нас: „держить руку за когось“.
- Проскріпція**—оповіщення, як хтось засудив когось на смерть.
- Проспект**—1) довга широка, рівна вулиця; 2) коротенький огляд того, що є в якомусь писанні; 3) друкована оповістка про те, яке має бути видання (книжка, малюнки та інше).
- Простітутка**—жінка, що продає себе за гроші; хльорка.
- Протегувати**—опікуватися кимсь.
- Протекціонізм**—така урядова політика, коли уряд, для того щоб розвинути промисел та торгівлю, не дає заграничним торговцям та їх крамови конкурувати (див. це слово) з своїм, забороняє привозити заграничний крам, накладає на нього велике мито, та таке інше.
- Протест**—перечення, незгода з чієюсь думкою.
- Протестантизм**—третя велика парість християнської віри (крім православія та католицтва), що ще в XVI ст. оділилася од католицької церкви та й сама згодом поділилася на багато сект (див.). Віру цю найбільше поширено поміж німецькими народами.

Протестувати—заявляти протест, не згожуватися, перечити.

Прототип—первообраз, оригінал (див. це слово) якогось твору.

Профан—1) неосвічена людина, що не знається на чомусь; 2) той, хто в якійсь науці чи справі не тямить багато.

Профанація—неповага, нєхтування чогось важливого, святого.

Професіональний—1) що належить до професії (див.); 2) спеціальний (див.); *професіональна спілка*—спілка людей з одного ремєства або промислу на те, щоб боронити свої права.

Професія—те, коло чого хтось ходить, робить: наукова, письменницька, лікарська, учительська професія.

Професор—вчений, що викладає, читає лекції (див.) у вищій школі.

Процес—1) судовà тяганина; 2) самий суд (про якусь справу); 3) коли щось діється,—напр. процес в легенях—коли є хвороба в легенях, процес цїркуляції крові—коли кров кружляє, та инше таке.

Процесія—урочистий (торжественний) похід, з приводу події якоїсь або ще чого.

Пряме голосування на виборах—коли виборщик подає свій голос *прямо* за того, кого він хоче, щоб було обрано на посаду або за заступника, за посла в парламент (в Державну Думу).

Прямі податки—див. *податки*.

Псевдоним—прибране імя, якого уживає той, хто не хоче під писанням підписувати власного свого прїзвища.

Психіатрія—наука про душевні хвороби: з чого вони постають та як зарадити їм.

Психіка—все, що діється в душі людини, духовий настрій.

Психічний—душевний.

Психологія—наука про душу та про те, що в нїй діється.

Псіхопат—людина не сповна розуму.

Публікація—оповістка; коли доводять до відома усього громадянства.

Публіцист—письменник, що пише про справи громадянські та цікавиться політикою.

Публіцистика—відділ письменства, в якому обмірковується усякі питання про громадянство, а то й про увесь народ.

Р.

Радіус—пряма дорога (лінія) од центра, то б то середини кола (кругу) до краю кола, напр. спиці в колесі—будуть радіуси, бо всі вони виходять з центру (з маточини) та спіраються на кдло (обід). Звичайно, що радіуси мусять бути рівні: ні довші, ні короччі оден од одного.

Район—округа.

Радикал—той, хто домагається перемінити лад до самого кореню.

Радикальний—грунтовний, такий що доходить до самого кореню; *радикальна переміна*—грунтова переміна; *радикальна партія*—така, що домагається ґрунтовних перемін у державному ладі.

Рапорт—коли менший (по службі) повідомляє старшого, — напр. сільський староста—волосного старшину.

Рапортувати—сповіщати, повідомляти.

Раритет—така річ, що рідко трапляється.

Раса—порода людей. Всі люде на світі не однаково говорять і навіть не однаковий колір шкіри мають: білошкурних (європейців та американців)—звуть *людьми білої раси*, жовтошкурних (китайців та японців)—звуть: *жовта раса*, чорношкурних (негрів, напр.)—*чорна раса*.

Раскольники—старовіри; одні з них *поповці* (що мають попів), другі—*безпоповці* (без попів).

Ратифікація—коли верховна власть потвержає умову, що склали уповаженні якоїсь держави з внішою державою, напр.: між Японією та Росією уложено було в Портсмуті умову про мир, а обидва царі ратифікували її, ствердили підписами.

Ратуша, ратуш,—городська дума.

Рафинад—найкращий сорт чистого білого сахару.

Раціоналізм—коли людина покладається тільки на свій розум. Раціоналізм у вірі—коли кожне чудо й усе чудовне намагаються погодити з людським розумом.

Раціональний—розумний; *раціонально*—до речі, гаразд.

Рація—причина, основа, привід.

Ре—друга нота в гаммі (див. це слово).

Реабілітувати—вернути права, звання, честь, що були попереду.

Реагувати—одкликатися на яку подію або вчинок.

Реакціонер—прихильний до реакції, до старого ладу; ворожий до волі та рівности між людьми нижчого та вищого стану.

Реакція—1) в хімії (див.)—такий вплив одної речі на другу, од якого стануться великі переміни в тих речах,—напр. коли в вапно влити води, то станеться реакція; 2) в політиці—ворожнеча до усього новітнього,—ворожнеча до волі, до освіти, до рівности, до розвитку народнього, та иншого такого.

Реалізація—1) коли щось справджується, здійснюється; 2) коли щось цінне, коштовне переводять на гроші.

Реалізм—коли говорять про щось чи малюють щось так, як воно справді є на світі, натурально; в противність до нього—*ідеалізм* (див.).

Реальний—такий, що справді є, правдивий, справжній; *реальна освіта*—така освіта, коли в школах навчають найбільш математики (див.) та натуральних наук (див. природознавство); в противність до нього—*класицизм* (див.).

Рібус—загадка на письмі, де, замість слів, усякі ма-

люнки, знакі, букви та инше, які треба одгадати та з них задумані слова поскладати.

Реванш—віддячення, заплата,—найбільш говориться про держави, коли одна оддячує другій.

Ревізія—переглядання, повіряння справи якоїсь, рахунків та таке инше.

Революціонер—прихильний до революції (див. це слово) або той, що бере в ній участь.

Революція—велика раптова переміна (переворот) в політичному житті народів; коли народ силою захожується перемінити державний лад на краще; народне повстання.

Регалії—1) знаки царської влади: корона, скипетр, держава та инше; 2) особливі права верховної влади (суд, управа та инше); 3) те, з чого держава має зиск тільки сама,—напр. з горілкової монополії, пошти, телеграфу, рублення грошей—все це регалії.

Регенство—урядова власть, що править державою тоді, коли державець малолітній, десь виїхав або хворий.

Регент—1) той, хто править державою, коли в ній заведено регенство (див.); 2) той, хто порядкує півчими (хором).

Регламент—статут, наказ, правило.

Регламентация—встановлення обовязкових правил для якоїсь роботи.

Регрес—поступання назад, — в противність до поступання наперед, або *прогресу*.

Регресивний—такий, що йде назад, що остався позаду.

Регулювати—давати лад.

Регулярне військо—вимуштроване, дисципліноване (див. *дисципліна*) реєстрове військо; в противність до нього—*ірегулярне* (див.).

Редагувати—злагодити, впорядкувати книжку або газету до друку.

Редактор—письменник або вчений, що впорядковує до друку газету або книжку.

Редакція—1) лаштування, упорядкування газети або журналу до друку; 2) гурт людей, що виорядковують видавництво; 3) помешкання, де упорядковується газета чи журнал до друку.

Реестер—список, напр. реестер військовий.

Рееструвати—заводити в реестер.

Режим—лад у сім'ї, в державі.

Режисёр—той, що порядкує лицедією на театрі, дає кожній дійовій особі ролі, муштрує дійових осіб.

Резерв—запас; військо про запас.

Резервний—запасний.

Резервуар—те, куди наливають, напускають чогось текучого або газу, якого; напр. резервуар у гасниці (лямпі)—куди наливають гасу (карасину).

Резидент—діпломатичний (див.), агент (див.), нижчий за посла та посланника (див.) при дворі чужоземного державця.

Резиденція—місце (столиця), де пробуває монарх, напр. Петербург, Берлін, Відень; взагалі місце, де пробуває хтось значний,—напр. архієрей, губернатор.

Резолюція—постанова, присуд (приговор).

Резон,—те, що й рація: причина, основа, повід.

Резонанс—відгук, голосна луна,—буває в великих порках, в льоху, між гір.

Резонер—той, хто живе самим розумом; той, хто любить розумувати, міркувати без потреби про таке, що воно й не варт того.

Резюме—короткий виклад, висновок з чогось; коротко зібрані основні думки про щось,—напр. був збір, говорили про якусь справу, і голова зборів на-прикінці зробив *резюме* того, про що говорилося.

Рейд—місце в гавані (пристані на морі), поблизу берега, де стають великі кораблі, що не можуть пристати до самого берега.

Рейс—переїзд корабля, судна, парохода од одного кінцевого місця аж до другого,—напр. рейс

по Дніпру од Київа до Катеринославу або од Одеси до Владивостоку.

Рейхсрат—австрійський парламент (див.); складається він з двох палат (див.): з палати послів (нижчої) та палати панів (вищої).

Рейхстаг—парламент в Германії з одною палатою (див.), спільний для усієї Германської держави Германська держава складається аж з 25 німецьких держав, і кожна з них має в себе дома свій окремий парламент.

Реквізіція—вимагання од людей в ворожій країні усякого припасу та всячини, чого тільки треба для війська; на все, що узято, даються квитки, і по тих квитках казна потім платить: цим тільки й одріжняється реквізіція од звичайного грабунку.

Реклама—оповістка про щось по газетах та журналах, в якій вихвалюється те, про що оповіщається: купець—захвалює свій крам, видавець—книжку, журнал або газету.

Рекгносціровка—розвідування на війні про те, де стоїть вороже військо та скільки його є.

Рекорд—найбільша скорість, з якою добігає хтось од одного місця до другого,—напр. визначено було рекорд—пробігти верству за 5 минут, а хтось намагається *побити цей рекорд*—прибігти ще раніше, як за 5 минут.

Ректор—головний начальник в де яких вищих світських та духовних школах, який порядкує в них справами про науку.

Рельєфний—такий, що виразно знати,—напр. гору рельєфно видно,—видно усі її краї.

Релігія—віра; напр. християнська релігія.

Реляція—повідомлення, оповіщення,—напр. військовий начальник прислав реляцію про те, що діється у війську на війні.

- Реманент**—усяке добро рухоме. Реманент буває *живий* (худоба, коні, вівці та инше таке) і *мертвий* (знаряддя хазяйське: плуги, борони, вози та инше).
- Ремонт**—1) поправляння, лагодіння (будинку, машини, то що); 2) постачання коней до війська.
- Ренегат** — одступник, зрадник; той хто зрікся своєї віри, своїх думок.
- Рента**—1) зиск з чогось що-года; 2) цінний процентований папір (білет) на 50, 100, 200, 500 і 1000 рублів. Хоч ціна на йому й стоить, напр. 100 рубл., але платять за неї по *курсу* (див.), часом тільки 70 або й менш рубл., коли державі скрутно на гроші.
- Реорганізація**—перероблення, порядкування по новому.
- Репертуар**—реестер (список) музичних творів або лицедій, що виставляються або виконуються у театрі, чи в иншому якому місці.
- Репетитор**—домашній учитель.
- Репетиція**—повтòрення, проба.
- Репліка**—одповідь,—напр. оден говорить багато, а другий подає йому *репліку*, вставляє й своє слово.
- Репортьор**—той, хто подає до газет та журналів звістки та новини про де яких людей, про збори товариств та події, цікаві для громадянства.
- Репрезентант**—заступник, уповажнений.
- Репрезентація**—заступництво.
- Репресії** — гніт, утиски,—напр. уряд (правительство) взявся до репресій.
- Репресивний**—гнітучий.
- Репродукція**—коли з одного малюнку або твору роблять новий такий самий, напр. портрет знято на шклі, але треба зробити *репродукцію* його на папері—одбити на папері такий самий.
- Рептілія**—гадина; *рептіліями* прозивають і тих людей та печать (газети або журнали), що немов гадина плазують перед дужчими та багаччими.
- Репутація**—добра або лиха слава.

- Рескрипт**—грамота або лист державця (царя) до підданого.
- Республіка**—такий державний лад, коли верховну власть визначає якийсь стан (сословіє) або увесь народ, тоб-то—коли державою порядкує не монарх (хоча б і конституційний), а звичайний громадянин, що обирає його увесь народ на якийсь час. В республіці законодавчу власть має увесь народ, тоб-то,—заступники його в парламенті (див.). Республіка постала в давні часи,—багато літ до Різдва Христа. Республіка була давніше і в Польщі (Річ Посполита), під якою правобічна Україна більш як 200 літ пробувала. Республіка зараз є в північних американських Штатах, Швейцарії та Франції. У Франції цілих 100 літ йшла боротьба за те, щоб завести республіку.
- Республіканець**—громадянин в республіці (див.); прихильний до республіканського ладу.
- Реставрація**—оновлення; коли хотять зробити щось таке, як воно було попереду,—напр. реставрувати старезний будинок або образ старий—значить: оновити, поправити так, як було подєреду.
- Ресурси**—засоби та способи до чогось.
- Ретроград**—людина старозавітня, старосвітська.
- Реферат**—прилюдний відчит (читання) про якусь справу, наукову або практичну (ділову).
- Референдум**.—В де-яких державах, напр. Швейцарії—коли парламент (див.) не наважується сам розв'язати якесь голівне питання (напр. про війну або новий закон якийсь),—опитують для того *усіх громадян*. Од плебісциту (див. це слово) ріжнитьсья референдум тим, що референдум буває потому, як парламент ухвалив вже той закон чи ту справу, про яку опитують громадян, а *плебісцит*—уряд може загадати навіть і проти волі парламенту.
- Рефлектор**—прилад, що одбиває од себе світло, одсвічує.

- Реформа**—одміна, переміна, особливо переміна в законах.
- Реформатор**—той, хто заводить реформи, переміни в громадському чи державному житті.
- Реформація**—переміни, що поробив у церковному житті німецький чернець (манах) Лютер в XVI столітті; з того сталася нова віра — *протестантизм*, що розбілася ще на дві віри: лютеранство та реформатство (та кальвінізм).
- Рецензент**—той, хто пише рецензії (див.).
- Рецензія**—обмірковування або рзгляд якогось твору, особливо нового, але не так докладно, як це робить критика (див. це слово).
- Рецидив**—вороття; коли вдруге зроблено щось: злочин, вернулася знову хвороба та инше таке.
- Рецидивист**—той, хто вдруге зробив те саме.
- Рівне голосування**—такі вибори в парламент (Державну Думу—у нас), коли голос на посла подає кожен громадянин—чи бідний, чи багатий, чи освічений, чи темний,—і має не більш, як оден голос.
- Ритм**—міра, розмір; рівні, однакові рұхи: напр. в танці. Ритм у віршах—коли то вищі, то нижчі склади в слові йдуть по черзі.
- Риторика**—наука про те, як красно (гарно) говорити.
- Ритуал**—1) церковний служебник; 2) церковний звичай, обряд.
- Рифма**—прикладні слова; коли говорять або пишуть (найбільше у віршах) так, що слово одно до другого приходяться прикладно, напр: *доля—воля, паничі—у ночі, ходіла—любила*.
- Роман**—чимаде оповідання, де описано життя людей з їх почуваннями; 2) кохання.
- Рояль**—див. *фортеп'ян*.
- Рубрика**—окремий відділ в писаннях—найбільше в газетах, в ділових паперах.
- Рутіна**—коли хто робить або думає без тямки, так як давно звик.

Рутінєр—1) той, хто робить з навички, не роздумуючи; 2) запеклий ворог усього новітнього, такий що живе і робить, як звик здавна, як діди ще робили.

Рух—од слова *рӯшити, порушити, зворушити*: напр. він *рӯшив рукою*, або *зробив рукою рух* (россійське “движеніє”).

Рухомий—такий, що можна його зрушити, порушити; *рухоме добро*—добро, яке можна зрушити, перенести, перевезти.

С.

Салют—вітання стрілянням з гармат, чи іншими способами,—напр. кораблі на морі як стрічаються, то салютують оден до одного.

Самодержавіє—необмежена монархія (див.); такий лад у державі, коли вся власть належить монархові.

Самоуправа—самоурядовання, право якоїсь частини держави, окрґги, громади чи стану (сословія) порядкувати самому своїми адміністративними (див.) чи хазяйськими справами. В Росії де-яку самоуправу мають городя, земства та вищі школи (університети, академії).

Санаторія—лікарня чи просто така будівля десь в гарному місці, де хворі та недужі люде живуть якийсь час, дихають гарним повітрям та поправляються без ліків.

Сангвинік—гаряча, жвава, рухлива людина.

Санитарний—такий, що оберігає здоров'я; *санитарний лікарь*—лікарь, що пеклується про здоров'я цілої громади (в гроді, в повіті).

Санкція—коли верховна власть ухваляє та потверджує закон чи установу якусь.

Сантим—дрібна монета у Французів, менш як наш шаг. Французський франк (37 коп.) має 100 сантимів.

Сантиментальний—чутливий, слізний.

Сарказм—зідлива, злісна посмішка.

Сатира—таке писання, в якому висміюють людину або гурт людей на те, щоб знати було їх хибн та вади.

Сатрап—в давні часи начальник якоїсь округи, губернатор; людина, що живе в розкошах та має велику власть і силу.

С.-Д.—скорочене прізвище партії „соціал-демократичної“ (див. це слово).

Сейм—Рада народня, збір народніх послів, так як і парламент (див.) або наша державна Дума, але не на цілу державу, а на країну якусь, та й послиті не од усього народу, а од окремих станів (сословії), напр. сейм финляндський або польський (в Галичині), з заступників самої шляхти.

Севестр—коли арештовують добро чієсь та оддають його під догляд казни або приватних (частних) людей, поки не вийде про нього присуд судовий.

Секрет—таємниця.

Секретарь—в наукових та інших товариствах, в судах, то що, той, хто одписує про товариські справи, списує протоколи зборів та инше таке.

Секта—гурт людей, що одлучилися од головної церкви (православної, католицької, лютеранської чи иншої якої),—напр. штундіві—секта в православній церкві, маріавити (див.)—в католицькій.

Секуляризація—коли церковні або монастирські маєтки повертаються на власність держави і порядкує ними світська власть.

Секунда—шістьдесята частина мінути. Година (час) має 60 мінут, а мінута—60 секунд.

Сенція—одна частина або один з відділів, на які поділяється наукове товариство, збір, з'їзд.

Семесрт—пів року науки у вищій школі.

Семинарія—духовна середня школа, де вчать на попів; *учительська семинарія*—школа, де вчать на учителів сільських або городських.

Семи—так прозивають євреїв, арабів та ще де-які східні народи.

Сенат—в Росії найвища судовà та адміністративна установа. Сенат стежить за тим, щоб все робилося по закону, полагажує сварка між урядовими інституціями (установами), дає останній присуд в земельних справах, посвідчує правà станові та титули. Щоб зробити розслід про якусь важну подію, виражають часом, з наказу Царя, сенаторську ревизию (див.); 2) в де-яких конституційних державах сенат—палата (одна або друга), з яких складається парламент.

Сенсація—зворушення; коли подія яка, пригода або чутка дуже вражає, зворушує.

Сентенція—висловлена думка, гадка.

Сепаратизм—бажання позбутися якогось панування—церкви, держави, великої політичної партії та инше, на те, щоб скласти самостійну, окрему партію, державу та инше таке.

Сепаратист—той, хто хоче одділитися од чогось—од церкви, держави, політичної партії, та инше, щоб жити самостійним життям.

Сервилізм—рабське підлезування, упадання перед дужчим, страху ради, або ради користі.

Сервитут—право користуватися чужою власністю, як своєю, але не всією, а тільки якоюсь частиною її—напр. право селян випасати на панській толоці, збирати ягоди або хворост в панському лісі та инше таке.

Серія—1) ряд; 2) процентіві державні билети, що видає казна на короткий час (5 літ), а тоді їх треба обмінювати на нові.

Серпень—місяць *август*.

- Сесія**—час, поки одбувається якийсь засідання, напр. сесія окружного суду.
- Сі**—сьома (найвища) нота в гаммі (див.).
- Sic!** (читається „сік“) —слово латинське і значить „так! так як раз!“. Ставиться на письмі тоді, коли хотять показати, що автор тут неправду каже, поміляється.
- Симуляція**—коло хтось прикидається, —напр. симуляція—коли людина прикидається німою або глухою.
- Сіонизм**—єврейська спілка, що бажає вивести євреїв в Палестину (коло Єрусалиму) на краще життя.
- Січ запорожська**—див. *Запорожжя*.
- Січень**—місяць *январь*.
- Сибарит**—той, хто любить жити в розкошах, пишно, розбещено.
- Сигнал**—умовлений знак.
- Символ**—1) знак, що означає якусь думку або почуття, напр. амальований лев—*символ сили*, голуб—*символ чистоти*, хрест—*символ, знак того, що людина християнської, а не іншої віри*; 2) *символ віри*—коротко виложене те, у що люде вірують.
- Симетрія**—правильність; рівна міра у всіх частинах чого небудь.
- Симпатія**—спочування, прихильність: коли хтось або щось припадає мені до вподоби, то я маю до того *симпатію*.
- Симптом**—прикмета; напр. лікар з де яких симптомів (прикмет) догадується про те, яка хвороба у хворого.
- Синдікат**—спілка; коли хазяї якісь (напр. великі торговці, фабриканти або заводчики) роблять спілку, щоб боронитися проти конкуренції (див. це слово).
- Синод** („Святѣйшій Правительствующій Синодъ“) —найвища колегіяльна (див.) установа в Росії, що порядкує церковними справами,—немов би міністерство духовних справ. Хоч у Синоді засідають духовні (митрополити та єпископи), одначе найстар-

ний між ними світський обер-прокурор (Святійшого Синоду (нарівні з міністрами).

Синоні—маю не однакові слова, напр.: шлях і дорога, праця і робота, користь і вигода.

Синтаксис—наука про те, як із слів складати речення, а з речень—мову.

Синтез—такий спосіб думання, коли думка іде від простого та дрібного до складного та суцільного; в протилежність до нього—*аналіз* (див.).

Система—заг. план, спосіб, без якого не може бути ніякої науки, ніякого знання, ніякої поважної роботи.

Ситуація—становище.

Скентик—той, хто не йме нічому віри, неймовірний.

Скомбинувати—скомпонувати, скласти щось, придумати.

Скульптура—умілість ліпити з гіпсу, глини та иншого чого статуї, постаті людей та звірин та инше таке.

Славянофил—гурт людей, які тієї думки, що Росії не треба нічого позичати з Західньої Європи (з „гнилого Заходу“—мовляв), а повинна вона розвивати своє споконвічне, своє-рідне; за таке своє-рідне ті люде вважають самодержавіе та православіе.

Солідарність—кругова порука: коли люде одних думок, одного усі бажають та прямують усі до одного.

Соль—вята нота в гаммі (див.).

Соціалізація землі—коли усю землю в державі—селіську, павську, уцільну, кабинетську, казенну, монастирську і церковну повернуто буде на власність усього народу так, щоб користуватися нею міг тільки той, хто сам її обробляє без наймитів, і мав стільки, скільки може обробити з своєю сім'єю. Порядкувати землею повинна не держава, не урядовні, а самі громадяне.

Соціаліст—той хто проповідує соціалізм; 2) принципний до соціалізму.

Соціалістичний лад—такий лад, коли усі люди однаково матимуть право і змогу користуватися, а також матимуть рівне право на те, що вироблено їх працею—на хліб і на все, що найбільше потрібно людям.

Соціал-демократи—лев. партія *соціал-демократична*.

Соціалізм—наука про такий лад *громадянський* (в буттячності), коли відносини між людьми та роботами людей будуть справедливіші, а те станеться лише тільки тоді, коли капітал (гроші, потрібні із фабрик, землі, заводи та інші) належатимуть не їм капіталістам, а до окремих громад. *Соціалізм* часто плутають із *комунізму* (лев.), але *комунізм* *іде* *смакувати* *мелку* *приватну* (частину) *власність*, хоча щоб все було *громадянське*—варті те, що *кожній* *людині* *для* *прожитку* *потрібно*, а *соціалізм* *бажати* *зробити* *громадською* *власністю* *тільки* *виробляти*, щоб не наживалися з них тільки деякі люди, не прикладаючи до того рух, а щоб та *нажива* *верталась* *до* *робітників*.

Соціалісти-революціонери—лев. партія *соціалістів-революціонерів*.

Соціальний—громадянський.

Соціологія—наука про громадянство, про те, як стала громада так як вона розвивається по всьому світі.

Спектакль—виставка; *спектакль* *у* *мюзик*—*вистава* *у* *театрі*.

Спекуляція—заход, щоб скоро та *вже* *вже* *зробити*.

Спеціальний—навислий, нарочитий.

Специфічний—такий, що має його тільки один *людина* *або* *рід*,—*напр.* *специфічний* *дух* *лі* *квітки*—*такий* *дух*, *що* *має* *його* *тільки* *лі* *квітка*.

С.-Р.—скоротене *визначення* *партії* *«соціалістів-революціонерів»* (лев. «партія *соц.-револ.*»)

Старовин—лев. *реставляція*.

- Статистика**—наука, що показує на числах всі сторони життя держави або громади—напр. статистика торгівлі, смертності, врожаю, пожарів; числа з приводу якогось питання.
- Статут**—устав товариства, збірка законів, постанов, правил.
- Статуя**—зроблена з чогось постать,—найбільше людини.
- Стенографія**—скоропис; уміння писати так скоро, як хто говорить; пишуть тоді не буквами, як звичайно, а умовленими знаками.
- Стиль**—1) спосіб писання кожного письменника; 2) прикмети будівлі у різних народів—напр. арабський, грецький, український стиль у будівлі; 3) *старий* або *новий стиль* у календарі—рахування по юліянському (старому) та григоріянському (новому) календарі, що різняться на 13 день один од другого.
- Стихія**. *Стихий в природі* чотири: вода, огонь, земля і воздух.
- Стипендія**—запомога, —що місячна запомога грішми: дають її бідним студентам в університеті та в інших установах.
- Страйк**—змова робітників покинути разом сєрїзь роботу (див. *забастовка*).
- Стратегичний**—військовий.
- Студент**—той, хто вчиться в університеті або иншій якій вищій школі (напр. академії).
- Субєкт**—особа, мое „я“; в противність до нього—*обєкт* (див.)—усе те, що не „я“
- Субєктивний**—особистий; напр. *субєктивний* мій погляд, чи *субєктивна думка*—мій власний погляд, як мені здається (в противність до нього—*обєктивний*, —див.).
- Субсідія**—грошова поміч, запомога.
- Султан**—титул магометанських (на Сході, особливо в Туреччині) державців (царів).
- Суррогат**—щось не справжне, не настояще, таке що вживається замість настоящего, справжнього, напр. сур-

рогат хліба—коли домішують до муки лободу або що инше.

Суспільність, суспільство—громадянство.

Суфлер—той, хто підказує; в театрі той, хто підказує дійовим особам те, що вони повинні говорити.

Сфера—небозвід, круг; так само—круг думок; круг діяльності, круг людей, які чимсь порядкують,—напр. урядові сфери, політичні сфери.

Схема—план.

Схизматик—той, хто одлучився, одділився від церкви. Схизматиками католики прозивають православних.

Сцена—1) місце, високий поміст у театрі, на якому показують лицедію; 2) взагалі—театр та театральне життя; 3) окремий уривок з лицедії.

Сюжет—те, що й зміст, „предмет“; те найголовніше, про що оповідається.

Т.

Таємне голосування—таке голосування на виборах, напр. на виборах послів у державну Думу; коли подається голоси так, що ніхто не знає, хто за кого подав свій голос (найкраще коли писати та подавати у запечатаних пакетах).

Такса—положена плата за щось, затвержена законом, адміністративною (див.) або громадською властю, напр. візник (звощик) у городі возить по таксі.

Такт—коли людина уміє гаразд поводитися—так, щоб і поважали її, і не ообразити инших людей.

Тактика—засоби, способи, яких уживають десь,—на війні, в політичній боротьбі (напр. партійна тактика).

Талант—дуже видатна людина—розумом або умінням щось робити.

Таможня—те місце на границі держави, де оглядають, усе, що привозять і вивозять зза-границі і де беруть в казну *таможенну пошлину*, або *мити*.

Тариф—положена плата за їзду чи перевоз людей або речей якихось,—напр.: тариф на залізниці за білети пасажирські (див.), за листи (письма), посылки та інше.

Теза—гадка, думка, яку треба ще довести, ствердити доказами.

Текст—1) слова з святого письма; 2) власні слова письменника; 3) текст у книзі, в документі—те, що там стоїть.

Телеграма—лист або звістка, подана через телеграф.

Телеграф—прилад, що дає по дротові дуже швидко звістки з одного місця в друге. Телеграф робить електрикою, що біжить по дротові на стовпах. Телеграф так швидко подає телеграму, що вона оббігла б увесь світ не більш як за 3 хвилини (мінути), як би ніде її не спиняли.

Телескоп—труба, в яку як дивитися, то все, навіть те, що дуже далеко від нас, здається, немов би перед очима.

Телефон—такий електричний прилад, через який можна говорити з ким в трубку дуже далеко,—напр. з одного города в другий, як от з Петербургу до Москви.

Тема—головна думка в якому небудь писанні або якійсь промові.

Темперамент—вдача.

Температура—степінь тепла або холоду; міряють її особливою шклянкою трубкою, що зветься—термометром (тепломіром).

Тенденційний—такий, що є в якомусь вчинкові, в мові або писанні на те, щоб поширити якусь політичну, релігійну або іншу ідею (див. це слово).

Тенденція—1) нахил до якоїсь наперед поставленої цілі; 2) наперед поставлена думка.

Теолог—богослов.

Теологія—наука про Бога, богословіє.

Теорема—в геометрії (математичній науці)—така правда, що її треба ще довести, потвердити доказами.

Теоретичний—науковий, не випрактикований.

Теорія—(в противність до практики)—абстрактна (див. це слово) наукова частина кожної науки, кожного знання,—в противність до досвіду та практики.

Термін—умовлене або спеціальне слово, вираз, що уживається в якійсь науці, умілості, в промисловості та инш., — напр. *медицина* — термін для лікарських наук, *географія*—термін, щоб означити науку про землю (про те, яка вона зверху і що на ній є).

Термометр—тепломір; трубка, якою міряють температуру (тепло або холод).

Територія—просторинь землі, скільки має її держава, громада, відомство якесь та инше.

Територіальний—земельний, дотичний землі, території.

Террор—жах; коли уряд чи революційні партії вживають усякого насильства, щоб залякати супротивника. Террор буває *червоний* — коли виступають революціонери проти уряду, *білий*—коли уряд виступає проти революціонерів або тих людей, яких вважає він за ворожих до себе.

Террорист—прихильний до **террору** (див.)

Техніка—умілість виконати або зробити що небудь.

Технолог—той, хто вчиться обробляти сировий матеріал так, щоб його можно було уживати.

Тип—1) первообраз, зразок; 2) річ якась, з'явище або людина, що має в собі такі особливі риси, прикмети, які мають і всі инші речі, з'явища або люде такого самого сорту, напр. тип німця, тип українця, цигана—такий, що кожен глянувши на нього, скаже, що це німець, українець, циган.

Тіраж—розіграш лотереї; розіграш.

Тіранія—коли державою править хтось самовладно, деспотично (див.), незаконно здобувши власть.

Товариство „Просвіта“.—Товариство „Просвіта“—для освіти українського народу мовою українською. Засноване вперше вже давненько у Львові (в Галичині);

з року 1906 товариства „Просвіта“ позасновувано і у нас на Україні: в Києві, Одесі, Каменці-Подільському, Катеринодарі і Катеринославі.

Толерантний—не ворожий до чужої віри.

Топографія—докладний опис якоїсь місцевости: города, села, улиці в городі.

Травень—місяць *май*.

Трагедія—драматичний (див.) твір, де описано боротьбу людини з обставинами та иншими людьми; кінчається в ній тим, що людина або гине або зазнає великих мук.

Трагичний—сумний, страшний.

Традиція—щось здавна заведене, звичка з давніх часів

Тракт—довгий шлях, дорога.

Трактат—1) науковий трактат—розвідка, писання наукове; 2) політичний—умова одній держави з другою, напр. торговельний трактат.

Тракувати—1) частувати; 2) обмірковувати якусь справу, міркувати.

Трамвай—залізниця у городі,—буває кінно-залізна, парова і електрична.

Транспорт—перевозка якогось краму чи припасу сухо-долом або по воді; в бухгалтерії—коли підсумок (скільки усього грошей) переносять з одної сторінки книжки на другу.

Третейський суд—суд з доброї волі, коли хочуть, щоб справу якусь розсудив свій, не урядовий суд: кожна сторона обирає по одному судді, а ці двоє суддів кличуть когось третього—за голову, який буде присуд—обидві сторони мусять послухатися.

Тріумф—урочистий (торжественний) виїзд, зустріча, похід.

Трибуна—високий поміст, катедра (див.), з якої говорять промовці в парламенті, на зборах народніх, то що; хори у церкві.

Трибунал—суд, особливо вищий суд.

- Трофей**—знак перемоги: взятий у ворога в бою стяг, гармати та інше таке.
- Труппа**—гурт людей, артистів (див.), співаків, музик,— усіх тих, що виставляють у театрі.
- Туберкульоз**—сухоти.
- Туннель**—підземний хід (льох) через гору або по-під річкою, глибоком.
- Турист**—мандрівець.

У.

- Удільні землі**—землі, що належать короні (див.): зиск з них іде на царську ровину.
- Узурпатор**—хижак; той, хто здобув собі владу, престол.
- Українофил**—так звуть того, навіть не українця, хто любить все українське.
- Ультиматум**—в дипломатичних справах—останнє слово, остання рада, домагання однієї держави од другої, і коли та держава так не зробить, то може початися війна.
- Ультра**—надто, над міру;—ця частина слова додається до иншого, напр. *ультраліберальний*—аж занадто ліберальний (див.), *ультрамонархист*—занадто монархист.
- Умілість**—російське „искусство“. Умілість буває поетична, малярська, музична, ганчарська та багато инших.
- Універсал**—так звали давніше укази та грамоти українських гетьманів та польських королів.
- Універсальний**—вселюдський, всесвітній; придатний завжди й до всього.
- Університет**—вища школа, де вчать усяких наук.
- Унія**—1) сполучення двох держав під владою одного державця, напр., Австро-Угорщина або Північні Американські Поєднані Штати; 2) коли сполу-

чаються, еднаються дві віри або церкви,—напр. давніше—католицька з православною, і вийшла з того нова віра, „унія“: ні православіє, ні католицтво. Унія зараз єсть серед українців в Холмській Русі та в Галичині (в Австрії); 3) політична спілка з кількох держав.

Уніїти—ті, що додержують унії (див.). Уніїти за найвищу власть духовну вважають папу римського.

Унтер—слово, яке прикладається до другого і значить „нижчий“, „менший“ (в противність до „обер“ „більший“, „старший“), напр.: унтер-офіцер—нижчий од офіцера.

Уряд (правительство)—вища державна власть законодавча, адміністративна і судова; в монархіях необмежених—вона в руках монарха, в монархіях конституційних—в руках монарха і палат (див.), в республіці—в особі президента, палат, ради міністрів.

Утілізація—уживання, користування.

Утопія—така мрія, що ніколи не справдиться.

Установчі збори („Учредительное Собрание“)—збори народніх заступників, скликані на те, щоб встановити основні закони в державі (конституцію). Найкращі і найсправедливіші закони може бути встановлено тільки тоді, коли заступників буде обрано вселюдським, прямим, рівним та таємним голосуванням.

ф.

Фа—четверта нота в гаммі (див.).

Фаза—одміна місяця; становище, стан, в якому щось буває.

Факт—безперечно певна подія.

Фактичний—такий, що справді був, дійсний.

Фактор—той, хто виконус всякі доручення; дійова сила, причина, чинник.

- Факультет** — оден з чотирьох відділів в університеті (див.), де вчатьс я одних якихось наук: 1) медичних, 2) природничих або математичних, 3) історичних та язиковедства, 4) правничих (юридичних).
- Фальсифікація** — підроблювання продукту якогось, щоб він краще виглядав.
- Фанатик** — той, хто уперто, завзято обстоює за свої релігійні (про віру), політичні або моральні (див.) правила і готов навіть життя покласти за них, а людей з іншими думками — ненавидить; бузувір.
- Фантазія** — химера.
- Фантастичний** — такий, що його не буває справді, а тільки може придатися, в мріях постати.
- Фарба** — крiска, якою малюють.
- Фарс** — жарт; в театрі — жартівлива лицедія.
- Фасад** — передня сторона будинку, лице.
- Фатальний** — неминучий; така доля судилася.
- Фауна** — всі разом породи тварин в якійсь країні.
- Федералізм** — такий лад у державі, коли в ній не монархія (див.), не республіка (див.), а політична спілка невеликих, незалежних та вільних в себе вдома держав або країн, напр. як би в Росії, замість губерній, та була спілка автономних (див.) округ — Української, Польської, Литовської, Вірменської, Грузинської та інших — вільних в себе вдома, а для всіх їх був один державний парламент (див.) у Петербурзі.
- Федераліст** — прихильний до федералізму, себ то до такого ладу політичного, коли держава складається із спілки незалежних в себе в середині країн.
- Федерація** — спілка з кількох самостійних у себе вдома держав, що не тільки видають самостійно закони, які для них потрібні, але мають і свої самостійні, незалежні один од другого уряди. Федеративний лад заведено у Швейцарії, а почасти — в Поєднаних Американських Штатах.

- Фельдмаршал**—найвищий військовий чин в Росії, Англії, Германії та Швеції.
- Фелстон**—окреми́й відділ в газеті, звичайно вви́зу, де містяться великі статті або щось з красно́го пи́сьменства.
- Феномен**—надзвичайне з'явище.
- Феноменальний**—надзвичайний.
- Феодалізм**—такий державний лад давніше в Західній Європі, коли верховну вла́сть захопили помі́шки, земельні власники, або *феодали*. Ці феодали були не однакової сили і заможности і стояли одні до одних в де-якій залежності—*вассальній*, як тоді говорилося, а прости́й народ був кріпаками у феодалів-поміщиків.
- Ферма**—хуторець на арендованій або власній землі; ферми бувають ще й казенні або земські—щоб ширити сільсько-господарське знання.
- Фетиш**—річ, якій надають чудотворну, силу та почитують її, як святощі.
- Фіктивний**—вигаданий навмисне; такий, що немає його справді.
- Фікція**—вигадка, відумка.
- Філантроп**—добродій; такий, що старається робити лю́дям добро.
- Філія**—галузь, відділ, частина.
- Філонсера**—дрібна комашка, що підідає та псує виноградну лозу.
- Філологія**—наука про мову і особливо пи́сьменність народів, переважно греків та римлян (*класична філологія*,—див. *класицизм*).
- Філософія**—наука, яка хоче дійти, що таке світ видимий та духовий, дійти до кореня всякого знання; філософія поділяється на метафізику (див.), логіку (див.), психологію (див.), етику та естетику (див. ці слова).
- Фільтрувати**—проціжувати, щідити.
- Фінал**—кінець чомусь.

- Фінанси**—1) усі прибутки (доходи) та видатки (роєходи) держави, земства, гдрода, то що; 2) гроші, зиск.
- Фірма**—назвисько торговельного дома чи торговельного підприємства, напр. чай—фірми Попова, полдтна—фірми Морозова, та инше.
- Фіск**—1) держава; 2) казна. ◀
- Фізика**—наука про всякі з'явища в природі: тепло, світло, електрику, грім, то що.
- Фізіономія**—обличчя.
- Фізіологія**—наука про те, як живе здорове тіло людини, тварини та рослини.
- Флегматик**—людина слокійної вдачі, не жвава.
- Флора**—усі рослини, що бувають в якійсь країні або місцевості.
- Флот**—військові або торговельні сдудна в якійсь державі.
- Флюгер**—значок,—напр. півник на коміні, чи инший який, що повертається за вітром.
- Фольклор**—все, що задержалося ще в пам'яті людській з давніх часів: казки, приказки, прислів'я, забобони та таке инше.
- Фонд**—гроші (билетами), запас,—напр. земельний фонд—земельний запас. Де-які ліві (див.) партії у нас вимагають, щоб з усих земель казенних, удільних, монастирських, церковних та взятих од земельних власників зроблено було державний земельний фонд, з якого й можна буде давати землю безземельним та малоземельним.
- Фонетика**—відділ науки про мову,—про згуки в мові. Фонетичний правопис—такий, коли пишеться так, як вимовляється (як от ми пишемо—без ы, ъ, ъ).
- Фонограф**—апарат (машина), що записує згуки—пісню, мову, та инше, а коли машинку ту накрутити, то чути ту пісню чи мову, що записано було.
- Формат**—рбзмір, великість якоїсь речі,—напр. формат книжки або паперу якогось.
- Формула**—зразок чи вислов якийсь, що уживається в відомих випадках, напр. формула присяги.

- Форт**—невеличка кріпость або частина великої кріпості.
- Фортепіан**—струнний музичний струмент.
- Фортеца**—кріпость.
- Фотограф**—той, хто робить знімки.
- Фотографія**—уміння робити знімки.
- Фраза**—1) речення; думка, висловлена словами; 2) речення, в якому багато гучних слів, але мало правди.
- Франція**—1) кожна з політичних партій в парламенті (див.); 2) окремі групи (гуртки), на які розпадається політична партія, народ та инше таке.
- Франк**—французька срібна монета, коло 37 коп. на наші гроші.
- Фрахт**—1) плата за перевоз грузу на якомусь кораблі; 2) груз.
- Фрейліна**—панночка з вельможної родини, при дворі царської родини.
- Фронт**—вишиковане військо спереду.
- Функціонувати**—робити, виявляти роботу.
- Функція**—діяльність, робота,—напр. функція мозку—коли людина думає.
- Фураж**—корм для коней у війську.

X.

- Хан**—титул князя в Азії.
- Ханжа**—лицемір, такий що прикидається побожним.
- Хаос**—безладдя, мішанина; напр. в Біблії стоїть, що поки не було ні неба, ні землі, то був хаос.
- Характер**—вдача.
- Хартія** 1)—давніше в Західній Європі так звалися важні державні закони, акти, грамоти; 2) старовинний рукопис; 3) конституція (див. це слово).
- Хімія**—наука про те, з чого складаються різні речі в природі і які в них переміни бувають, напр. ко-

ли з того крохмалю, що є в зерні, роблять спирт—це буде хімічне з'явище.

Хирургія—наука про лікарські операції.

Хроніка—1) літопис, коли що-року записується те, що діялося; 2) відділ в газеті або журналі, де сповіщається про всякі події.

Хронічний—такий, що вже давно є, за давнини, напр. хвороба хронічна.

Хронологія—лічба (щот) років: коли, якого року яка подія сталася.

Хуліган—харциз, погромщик.

Художник—(див. артист)—той, хто вміє дуже гарно вкласти свою думку (див.) в якийсь твір, напр. з письменства, малювання, різбарства, архітектури (див.), музики та инш.

Ц.

Ценз—те, що людина повинна мати для того, щоб мати право, напр. обирати або й самому бути обраним на яку-небудь посаду, напр. на земського гласного, на посла в Державну Думу, в парламент. Для виборщиків у парламент ценз буває по літах, (щоб не молодші, як 20—30 літ), по маєткові та по освіті (див. *Виборчий ценз*).

Цензура—інституція (див.) для того, щоб наглядати за друкованим словом. Цензура буває або *попереду*—коли все написано, —раніш, як друкувати, —читається в цензурі та, що їй не подобається, забороняється, або ж буває *караюча*—коли читається все потім, як видруковано, і тоді зазнає кари автор (див.), редактор (див.) та видавець. В Росії з року 1906 заведено цензуру *караючу*.

Центр—осередок; в політиці—такі партії, що не хиляться ні до лівих, ні до правих,—помірквані.

- Централізація**—такий лад, коли не тільки всяка власть, але й всякі накази дрібніші виходять з центру, з центрального уряду, як це і єсть в Росії.; в противність до нього—*децентралізація* (див.), коли усякі місцеві справи розв'язуються на місці, вдома.
- Центральний**—такий, що в центрі, в осередку.
- Цех**—товариство ремісників з одного майстерства.
- Цвілізація**—відомий ступінь громадської освіти, розвитку, достатків, громадянських правів, звичаїв. Найвища ступінь, до якого дійшла освіта та цвілізація в державі—зветься *культурою*.
- Цвілізувати**—робити лагіднішими звичаї, освічувати.
- Цвільний**—приватний (частний), штатський (не військовий, не духовний, то що).
- Цвільний ліст**—так звать в констітуційних державах гроші, що визначає парламент на прожиток державцеві та його родині. Зараз в Англії цвільний ліст—коло 2 мільйонів рублів, у Франції (жалування президентові)—600 тисяч, в Германії—700 тисяч, в Австро-Угорщині—800 тис., в Італії—коло 7 мил., в Гишпанії—коло 3 мільйон., в Американських Поєднаних Штатах (жалування президентові)—400 тисяч; в Росії ліста немає, а з державного бюджету (див.) призначається коло 16 мільйонів рублів.
- Ціник**—людина, що не має сорому.
- Цикл**—кріг; круг подій, з'явищ, літ та таке инше.
- Циклон**—сильний вітер,—такий, що часом руйнує хати, села, городя.
- Циклоп**—людина з одним оком.
- Цирк**—комедія з муштрованими тваринами: з кінями, собаками, слонами, левами та инше.
- Циркулювати**—кружати, ходити, росповсюджуватися навкруги.
- Циркуляр** (*обіжчик*)—оповістка, пропозиція, що посилається усім членам якогось товариства, спілки, громади; 2) наказ вищого начальства або інституції (уставови) нижчим особам або установам.

Циркуляція — кружляння, напр. *циркуляція крові по жилах*.

Цитата — слова, виписані з якогось чужого писання, щоб пригадати про щось або пояснити.

Ч.

Часопис — газета.

Червень — місяць *іюнь*.

Чинovníк — урядовець.

Чиншовик — той, хто держить (арендує) землю на чиншовому праві; вічний арендатор. *Чиншове право* — право без строку держати землю та й нащадкам передавати, одбуваючи на користь власника землі одбутки, яких не може одначе перемінити ні одна, ні друга сторона.

Чорна сотня — реакціонери (див.), хулігани (див.), — люде, ворожі до поступу (прогресу) та кращих порядків у державі.

Ш.

Шаблон — зразок, мірка, копил.

Шанс — сподіванка, чи пощастить, чи не пощастить, напр. зробити щось, виграти справу яку.

Шантаж — вимагання грошей або ще чого, страхаючи та лякаючи людину.

Шарада — особлива трудна загадка.

Шарж — щось переборщене.

Шах — титул персидського царя.

Шедевр — найкращий, зразковий твір якийсь.

Шеф — голова, начальник в якійсь інституції (установі) у Французів; почесний командир в якійсь військовій часті.

Шовинизм — надзвичайно побільшений, переборщений патріотизм, або любов до рідного краю, коли

Читайте і передплачуйте най-
більший і найстарший Укра-
їнський тижневник

„Канадійський Фармер“

»К. Ф.« се одинока часо-
пись, що подає найбільше но-
винок з війни, містить научні
статі, подає корисні ради для
фармерів і одним словом най-
дете у сій часописи усьо що
тільки забажаєте.

Передплата \$2.00 на рік.

Цілорічним передплатни-
кам даємо гарні премії.

Адресуйте:

Canadian Farmer

Box 3656-B. Winnipeg, Man.